

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Marek Pojezný

Dočasné odložení trestního stíhání

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: 26. 11. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 119 007 znaků včetně mezer.

Marek Pojezný

V Praze dne 26. 11. 2021

Tímto bych rád poděkoval JUDr. Daliboru Šellengovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za jeho připomínky a pomoc při vypracování této diplomové práce, a dále své rodině a blízkým za jejich podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Zásada legality a výjimky z tohoto pravidla	8
2 Historický vývoj institutu dočasného odložení trestního stíhání	12
2.1 Dočasné odložení trestního stíhání jako vyústění boje proti organizovanému zločinu	12
2.2 Změny provedené novelou trestního řádu č. 163/2016 Sb.	14
2.3 Další novelizace	16
3 Současná právní úprava	18
3.1 Dočasné odložení trestního stíhání dle § 159b odst. 1 trestního řádu	20
3.2 Dočasné odložení trestního stíhání dle § 159b odst. 3 trestního řádu	21
3.3 Dočasné odložení trestního stíhání dle § 159b odst. 4 trestního řádu	22
3.4 Zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c trestního řádu	23
3.4.1 Trestné činy, u kterých lze aplikovat § 159c tr. řádu	25
3.4.2 Podmínka slibu či poskytnutí úplatku na základě žádosti	25
3.4.3 Oznámení a spolupráce s orgány činnými v trestním řízení	26
3.4.4 Srovnání s institutem spolupracujícího obviněného	26
3.5 Rozhodnutí o nestíhání podezřelého	28
4 Odklon v trestním řízení	31
4.1 Charakteristické znaky odklonů	35
4.1.1 Užší kooperace stran	35
4.1.2 Zrychlení a zjednodušení řízení	35
4.1.3 Překážka věci rozhodnuté	36
4.1.4 Nenárokovost odklonů	36
4.1.5 Omezená aplikovatelnost dle charakteru trestného činu	36
4.2 Doplnující znaky odklonů	37
4.2.1 Restorativní justice	37
4.2.2 Absence vyslovení viny a uložení klasické sankce	38
4.2.3 Rozhodující orgán	38
4.3 Odsuzující odklony	38
4.3.1 Trestní příkaz	39
4.3.2 Dohoda o vině a trestu	40
4.4 Neodsuzující odklony	41
4.4.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání	42
4.4.2 Narovnání	43
4.4.3 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání	44
4.4.4 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého	45

5	Dočasné odložení trestního stíhání jako odklon v trestním řízení.....	46
5.1	Dočasné odložení trestního stíhání x Podmíněné zastavení trestního stíhání	49
5.2	Shrnutí	50
	Závěr	52
	Seznam použitých zkratk.....	55
	Seznam použitých zdrojů	56
	Abstrakt.....	59
	Abstract	60

Úvod

České trestní právo procesní v posledních letech registruje různé legislativní změny, které do jisté míry zasahují do klasického pojetí kontinentálního procesu, ve kterém se postupně objevují prvky, které jsou více typické pro angloamerické pojetí práva. Tyto změny jsou částečně odrazem změny společenských nálad, která postupně ovlivňuje současnou právní úpravu. Ačkoliv můžeme v trestním řádu nalézt zmínku o dočasném odložení trestního stíhání již od poloviny 90. let 20. století, v současné době se význam tohoto institutu zvyšuje, a to v souvislosti s rozšířením na více rozdílných procesních situacích, které jsou upraveny pod tímto názvem. Dočasné odložení trestního stíhání je institutem trestního práva, kterému se v rámci výuky trestního práva z různých důvodů nepřikládá tolik pozornosti a které působí na první pohled velmi okrajově. Je však nutno podotknout, že se jedná o jednu z mála výjimek ze zásady legality, která je pro trestní právo procesní naprosto klíčová a o které bylo napsáno nespočet článků, kapitol v učebnici či různých kvalifikačních prací.

Rád bych tedy svou práci navázal na výzkum zásady legality a následně též přiblížil institut dočasného odložení trestního stíhání počínaje jeho historickým vývojem, kdy došlo od poloviny 90. let 20. století k zavedení a vývoji tohoto institutu, přes následné novely platné právní úpravy až k úvahám de lege ferenda.

Dalším cílem této práce je rovněž pokusit se o jakési teoretické zařazení tohoto institutu v rámci systému českého trestního procesu. Se současným rozšířením aplikace tohoto institutu bude pochopitelně složité jej zařadit do konkrétní skupiny postupů orgánů činných v trestním řízení, když vzhledem k aktuálním legislativním změnám u dočasného odložení trestního stíhání ve spojení s novým institutem o nestíhání podezřelého dle § 159d tr. řádu vyvstává otázka, zda by se dal charakterizovat jako odklon v trestním řízení, když výklad tohoto pojmu je mezi právními teoretiky značně nesourodý. Komparace s odklony bude provedena na základě hlavních charakteristických znaků a poté následně i s vybraným odklonem v trestním řízení.

Vlastní text práce je rozčleněn do 7 částí včetně úvodu a závěru, text je následně členěn do kapitol a podkapitol. V první části stručně shrnu základní informace o zásadě legality a výjimkách z této zásady, čímž se dostanu k zásadě oportunity, jejíž pochopení je dle mého názoru stěžejním teoretickým základem k pochopení institutu dočasného odložení trestního stíhání.

Druhá část této diplomové práce je zaměřena na historický vývoj institutu, kdy považuji za nezbytné uvést důvody, které v prvé řadě vedly k jeho zavedení. Dále podchycuji následné

novelizace a největší význam vkládám do aktuálních změn v souvislosti se zvláštním ustanovením o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c trestního řádu.

V třetí části se věnuji současné platné právní úpravě dočasného odložení trestního stíhání, kdy vedle popisu vybraných pasáží trestního řádu především analyzuji konkrétní použití tohoto institutu v jednotlivých právech předvídaných případech. Ve spojení se zvláštním ustanovením o dočasném odložení trestního stíhání připojuji též stručný výklad k ustanovení o nestíhání pachatele dle § 159d tr. řádu včetně jeho reálné aplikace a problémů s tím spojených.

Čtvrtá část lehce odbočuje k obecnému výkladu o zvláštních způsobech řízení, které jsou nazývány tzv. odklony v trestním řízení. Přes velkou mnohoznačnost tohoto pojmu se budu snažit o co nejpriléhavější výklad této skupiny, včetně vymezení základních definičních znaků. Následně stručně představím charakteristiku jednotlivých procesních institutů, které jsou v teorii mezi odklony nejčastěji řazeny.

V páté, veskrze praktické části budu na základě výše vymezených definičních znaků odklonů porovnávat, zda jsou tyto znaky charakteristické i pro dočasné odložení trestního stíhání, čímž se budu snažit odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, zda můžeme dočasné odložení trestního stíhání považovat za odklon v trestním řízení. Vedle toho bude pozornost věnována porovnání tohoto institutu s jiným, na první pohled podobným institutem trestního práva procesního, kterými je podmíněné odložení trestního stíhání.

V závěru diplomové práce v první řadě shrnu teoretické poznatky z prvních čtyř částí, tedy od základního teoretického vymezení dočasného odložení v trestním stíhání, přes vývoj tohoto institutu až po současnou právní úpravu a její aktuální aplikaci. Dále přednesu výsledky z prakticky zaměřené páté části, tedy odpověď na otázku, zda je možné dočasné odložení trestního stíhání nazvat odklonem v trestním řízení či nikoliv, jaké jsou shodné, a naopak rozdílné znaky v porovnání s jinými odklony.

Pro zpracování této diplomové práce byly použity analytické metody a deskriptivní metody o teoretických aspektech této práce a v praktických částech především analýza a komparace dílčích částí právní úpravy.

1 Zásada legality a výjimky z tohoto pravidla

Zásada legality patří mezi stěžejní principy českého trestního práva procesního a určuje podstatu fungování tuzemského trestního procesu. Spolu se zásadou vyhledávací tvoří páteří systém pro trestně-procesní normy v rámci kontinentálního systému práva. Právní řád ji výslovně zmiňuje v § 2 odst. 3 trestního řádu, který stanovuje: „*Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud to zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázaná, nestanoví jinak.*“ Systematickým výkladem některých ustanovení o přípravném řízení lze z trestního řádu dovodit, že stejnou povinnost zákon ukládá i policejnímu orgánu.

Na našem území má její použití dlouhou tradici, neboť již trestní řád č. 119/1873 říšského zákoníku stojí právě na této zásadě, na což navazují trestní řády č. 87/1950 Sb., či dodnes platný zákon č. 141/1961 Sb. Jak k zásadě legality uvádí Mulák, představuje zásadní omezení úvahy státního zástupce v otázce zahájení trestního stíhání.¹ Zásada legality významně souvisí se zásadou oficiality, Musil o ni hovoří jako o konkretizaci zásady oficiality ve fázi zahájení trestního řízení.²

V poslední době však dochází k mírnému oslabování této zásady na úkor jiné, a to sice zásady oportunity, kterou lze charakterizovat jako výjimku ze zásady legality, či dokonce její opak. Jedná se o princip typický pro angloamerický právní systém, kde ve spojení s různými druhy odklonů vytváří významnou skupinu alternativních způsobů vedení trestního řízení. V rámci tuzemského kontinentálního právního systému sice v současnosti zaznívají hlasy podporující odklony či alternativní způsoby vedení řízení a jejich častější uplatnění, avšak zákonodárci tyto podněty ne vždy reflektují a vzhledem k nepřiliš vhodnému legislativnímu zpracování je pro orgány činné v trestním řízení často obtížné tyto alternativní způsoby uplatňovat, ačkoliv pro jejich větší zapojení existují významné důvody, jako jsou zrychlení trestního řízení či větší míra úspěšnosti objasňování trestných činů, což je koneckonců hlavním úkolem pro orgány činné v trestním řízení. Z posledních novelizací trestního řádu lze však spatřit nárůst vlivu zásady oportunity na současnou právní úpravu, v souvislosti se zavedením zvláštního ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání a souvisejícím rozhodnutím o

¹ JELÍNEK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2016, trestní sekce*. Praha: Leges, 2016, Teoretik, str. 49

² MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Beck, 2007. Právnícké učebnice. s. 125

nestíhání pachatele Bruna dokonce uvádí, že s rostoucím množstvím výjimek již zásady oficiality a legality přestávají být základem českého trestního procesu.³ Osobně se s tímto názorem neztotožňuji a tyto zásady uvedené v § 2 trestního řádu stále považuji za stěžejní, bez ohledu na zvyšující se množství institutů, které jsou založeny na zásadách opačných. Ty mají pouze doplňující funkci v rámci trestního práva procesního a v praxi nejsou z různých důvodů příliš často aplikovány. Český proces tedy stále zůstává na základech položených zásadou oficiality a legality.

V historii se mnoho právních badatelů zamýšlelo nad vhodnou definicí zásady oportunity a výsledkem byl nespočet teorií a vymezení tohoto pojmu dle různých hledisek. Současná právní věda spojuje zásadu oportunity především s pojmem neúčelnosti trestního řízení, kdy zákon umožňuje orgánu činnému v trestním řízení zvážit, zda je v konkrétním případě splněn požadavek účelnosti trestního řízení a následného trestního postihu. Pokud dojde ke zjištění, že trestní řízení je neúčelné, může být rozhodnuto o nestíhání tohoto pachatele. Typickým příkladem je užití postupu dle ustanovení § 172 odst. 2 tr. řádu o zastavení trestního stíhání. V zásadě se tedy jedná o procesně-právní verzi zásady subsidiarity trestní represe, hmotněprávního principu vyjádřeného v § 12 odst. 2 trestního zákoníku.

Důvodů k uplatnění zásady oportunity lze nalézt více a od toho se odráží její diferenciaci na různé typy. Například dle Pipka můžeme rozdělit oportunitu na relativní a systémovou podle základu, ze kterého vychází. V případě systémové oportunity zcela chybí veřejný zájem k potrestání pachatele na rozdíl od relativní oportunity, u níž je za dostačující považován trest, který může být uložen, či již uložen byl za jiný, často závažnější trestný čin.⁴ Ze zahraničí je možné zmínit polského teoretika Cieslaka a jeho rozdělení oportunity na pravou a nepravou. U pravé oportunity nehraje dle jeho názoru roli závažnost trestného činu, pokud zde například z bezpečnostních důvodů není veřejný zájem na potrestání pachatele. Zatímco u oportunity nepravé je určujícím hlediskem právě závažnost trestného činu, která musí dosáhnout určité míry, aby si trestní právo zachovalo svůj charakter *ultima ratio*.⁵

³ BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů 3. část - některé specifické nástroje k jejich odhalování. In: *advokatnidenik.cz* [online]. 24. 3. 2019 [cit. 3. 8. 2021]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/03/24/problematicke-aspekty-uplatkarskych-trestnych-cinu-3-cast-nektere-specificke-nastroje-k-jejich>

⁴ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*. 2004, s. 315.

⁵ CIEŚLAK, Marian. Polska procedura karna. Podstawowe zalozenia teoretyczne. Warszawa: Paostwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971, s. 269

Druhou významnou výjimkou ze zásady legality je institut dočasného odložení trestního stíhání dle § 159b a §159c tr. řádu. Hned na počátku se nabízí otázka, zda se jedná o samostatnou výjimku ze zásady legality, či jde jen o případ vyústění zásady oportunity v praxi. Pokud tedy zásadu oportunity budeme stavět na pojmu neúčelnosti řízení, musíme si položit otázku, zda je hlavním důvodem dočasného odložení trestního stíhání rovněž neúčelnost, či zda se jedná o důvod jiný. Zde je nutné podotknout, že dočasné odložení trestního stíhání může být aplikováno z různých zákonných důvodů (viz dále kapitola o platné právní úpravě) a proto není možné na tuto otázku spolehlivě odpovědět. Obecně lze z judikatury dovodit, že dočasné odložení trestního stíhání je samostatnou výjimkou ze zásady legality, s čímž souhlasí i Jelínek,⁶ ovšem při důkladném rozboru postupu dle § 159b odst. 1 tr. řádu za použití extenzivního výkladu lze tento postup v určitém případě zařadit jako vyústění principu oportunity, jelikož požadavek diskrece orgánu činného v trestním řízení (v tomto případě policejního orgán a státního zástupce) je rovněž zachován. To se však nevztahuje například na § 159b odst. 3 tr. řádu, neboť v případě aplikace tohoto ustanovení není zahájení trestního stíhání přípustné a policejní orgán tedy nemá možnost rozhodnout jinak. Lze tedy říci, že dočasné odložení trestního stíhání je samostatnou výjimkou ze zásady legality, která je založena na principu oportunity a dále je rozvinuta i pro procesněprávní situace, které s oportunitou nejsou přímo spojeny.

Tak či onak, dočasné odložení trestního stíhání je masivní výjimkou ze zásady legality. Fryšták uvádí, že dočasné odložení trestního stíhání je závažnou výjimkou nejen ze zásady legality, ale také ze zásady oficiality⁷. Proto je třeba v zákoně takovou výjimku přesně formulovat.⁸

Dočasné odložení trestního stíhání upravuje § 159b trestního řádu. Na základě tohoto ustanovení je možné, aby v případě, kdy je to třeba k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny či jiného úmyslného trestného činu anebo zjištění pachatelů takových činů, může policejní orgán se souhlasem státního zástupce dočasně odložit trestní stíhání na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce. Zákon však umožňuje, aby tato lhůta byla prodloužena, trvají-li důvody, pro něž bylo trestní stíhání odloženo, o další dva

⁶ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 139-140

⁷ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo procesní*. Ostrava: Key Publishing, 2008. Právo (Key Publishing)., str. 14

⁸ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČTA. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). s. 514

měsíce. K prodloužení lhůty dává souhlas státní zástupce na návrh policejního orgánu. Lhůta může být takto prodloužena i opakovaně.

Institut dočasného odložení trestního stíhání je možné využít též v případě trestního stíhání osoby dočasně vyňaté z pravomoci orgánů činných v trestním řízení. Také však v případě, že trestní stíhání je nepřípustné pro nedostatek souhlasu oprávněného orgánu. V § 159b odst. 4 tr. řádu zákon stanoví možnost dočasně odložit trestní stíhání, jestliže řízení proti též osobě, pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku a dosud neuplynula lhůta pro zahájení přezkumného řízení, v němž by toto rozhodnutí mohlo být zrušeno. Zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání tuto možnost rozšiřuje pro spolupráci s účastníkem některých korupčních trestných činů za účelem zvýšení míry objasněnosti této latentní kriminality.

2 Historický vývoj institutu dočasného odložení trestního stíhání

Dočasné odložení trestního stíhání bylo do českého právního řádu zavedeno v polovině devadesátých let 20. století v souvislosti s bojem proti organizované kriminalitě. Postupně bylo toto pojetí rozšířeno tak, že se v současnosti tento institut aplikuje v dalších právech předvídaných případech.

2.1 Dočasné odložení trestního stíhání jako vyústění boje proti organizovanému zločinu

Institut dočasného odložení trestního stíhání byl do českém právním řádu zakomponován zákonem č. 152/1995 Sb., kterým se mimo jiné mění zákon č. 140/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), toho času jako § 159a. V důvodové zprávě k návrhu tohoto zákona je jako hlavní důvod zmíněna „...*nutnost přijmout odpovídající právní úpravu, která by umožňovala účinněji zasahovat proti vyšším formám trestné činnosti, všeobecně označovaným jako organizovaný zločin, a to jak z hlediska prevence, tak i represe.*“⁹ Právní úprava tedy logicky cílí především na zamezení činnosti a dopadení organizovaných skupin jako celkům, kterým lze přičíst podstatně vyšší společenskou škodlivost a to obzvláště v kontextu doby 90. let minulého století, kdy došlo k dynamickému rozvoji organizovaného zločinu v České republice.

Organizovaný zločin byl na českém území před rokem 1989 chápán jako jev typický spíše pro zahraničí, často velmi vzdálený realitě v našich podmínkách. A ačkoliv existovaly určité prvky, které nesly znaky organizované kriminality (například nelegální valutová směna – tzv. veksláctví, či korupce a podobné jevy spojené s kontaktem s mocenskou sférou), jednalo se o relativně izolované prvky, které se nevyvíjeli dále do různých kriminálních organizací.¹⁰ Tím pádem zde nebyla potřeba společnosti, a tím méně politická vůle (nebo naopak) navrhopvat a předkládat opatření, která by se na boj proti organizovanému zločinu výrazněji zaměřovala.

Tento pohled se radikálně změnil po roce 1989, kdy v důsledku transformace politické a ekonomické struktury České republiky spolu s větší otevřeností vůči zahraničním subjektům

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní řád

¹⁰ CEJP, Martin. *Organizovaný zločin v České republice III*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), str. 50-51

docházelo k nárůstu případů organizovaného zločinu, a to především ze zahraničí, i když i pro domácí organizovaný zločin se naskytly podmínky více než příznivé.

V převratných časech počátku 90. let nebyl organizovaný zločin politickou reprezentací zpočátku vnímán tak palčivě a ke změně této tendence došlo postupně kombinací různých faktorů. Velký vliv na vývoj veřejného mínění lze přičíst tlaku sdělovacích prostředků, které často publikovaly články se senzačními titulky o působení organizovaného zločinu. Rovněž mezi orgány činnými v trestním řízení (převážně mezi policejními orgány) se rozvíjela debata o potřebnosti účinnějších prostředků pro odhalování organizovaného zločinu. Ke konečnému uvědomění si rizik organizovaného zločinu přispěl i vliv mezinárodních společenství a jejich boj s tímto fenoménem, který vcházel ve známost v souvislosti s plněním závazků, ke kterým se Česká republika v různých mezinárodních dokumentech zavazovala.¹¹

*„Za rozhodující impuls k tomu, aby státní orgány ČR začaly pojímat organizovaný zločin jako reálný a nebezpečný fenomén, je možné považovat Světovou meziministerskou konferenci o organizovaném mezinárodním zločinu, která se konala v Neapoli v roce 1994. Jednání této konference a přijaté dokumenty (Neapolská politická deklarace a Globální akční plán proti organizovanému mezinárodnímu zločinu) byly zřetelným důkazem velkého významu, který mezinárodní společenství tomuto jevu přikládá, a současně se stalo zřejmé, že ani v rámci ČR jej nelze dále podceňovat. Rok 1994 lze tedy také považovat za začátek seriózní diskuse o nebezpečí organizovaného zločinu a o možnostech boje s ním“.*¹²

V legislativě se hrozba organizovaného zločinu projevila opakovanou novelizací trestního zákona, kdy postupně došlo k zpřísnění sankcí za trestné činy spáchané v organizované skupině u vybraných skutkových podstat a rovněž byly vytvořeny skutkové podstaty nové (např. trestné činy kuplířství, obchodování s dětmi, napomáhání k nelegálnímu překročení státní hranice atd.).

K významným změnám nejen pro účely této diplomové práce došlo v roce 1995, a to zákonem č. 152/1995 Sb., kterým byl mimo jiné novelizován trestní zákon, trestní řád a zákon o Policii ČR. Trestní zákon byl doplněn o některé nové instituty, např. účast na zločinném spolčení, ustanovení o účinné lítosti a zejména definici zločinného spolčení. Tehdejší legislativa

¹¹ tamtéž

¹² tamtéž

ve znění zákona vycházela z pojmu zločinného spolčení, tedy synonymem pro pojem organizované zločinecké skupiny, který je promítnut v současné právní úpravě.

Do trestního řádu byla touto novelou rovněž připojena řada změn v zájmu zlepšení postavení osob zapojených do řízení proti organizovanému zločinu (např. institut anonymního svědka) a také některé možnosti usnadňující trestní stíhání organizovaného zločinu (**dočasné odložení trestního stíhání**, záměna zásilky, požadavek sdělení informací bez ohledu na bankovní tajemství atd.). Dále byl upraven již existující institut odposlechu, který byl do trestního řádu zaveden již v roce 1990.

Nové ustanovení § 159b tr. řádu o dočasném odložení trestního stíhání vychází ze snahy o objasnění organizované kriminality, ještě pod tehdejší terminologií zločinné spolčení, jehož definice byla obsažena v souběžné novele trestního zákona. Pojem zločinné spolčení byl nahrazen nově vzniklým zákonným názvem organizovaná zločinecká skupina až novelou trestního řádu č. 41/2009 Sb.¹³ Definice tohoto pojmu převzala definici zločineckého spolčení po úpravách z roku 2001 a rovněž z důvodové zprávy plyne, že nový pojem má být vykládán stejně jako předcházející *zločinné spolčení*, včetně vazeb na judikaturu. K opuštění pojmu *zločinné spolčení* došlo, protože organizovaná zločinecká skupina lépe odpovídá pojetí organizovaného zločinu dle mezinárodních dokumentů.¹⁴ Druhý zásah do definice organizované zločinecké skupiny nastal další novelou s účinností od 1. 2. 2017¹⁵, kdy místo *"společenství více osob"* byla podmínka stanovena na *„nejméně tři trestně odpovědné osoby“*, což fakticky jen kopírovalo ustálenou soudní judikaturu.

2.2 Změny provedené novelou trestního řádu č. 163/2016 Sb.

V červenci roku 2016 vyšla v účinnost novela trestního řádu č. 163/2016, která sledovala celkem tři základní cíle, z toho dva z nich lze považovat za velmi významné pro účely této diplomové práce. Prvním cílem byla nutná reakce na přijetí novely ústavního zákona č. 98/2013 Sb., kterou se mění zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů. Touto novelou došlo k významnému zásahu do trestněprávní imunity poslanců, senátorů a soudců Ústavního soudu, když do té doby časově neomezená doba trvání jejich imunity byla zkrácena

¹³ § 129 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. v původním znění a ve znění zákona č. 455/2016 Sb.

¹⁴ Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z 15. 11. 2000

¹⁵ § 129 trestního zákoníku ve znění zákona č. 114/2020 Sb.

a výlučně spojena pouze s dobou výkonu mandátu poslance a senátora či výkonu funkce soudce Ústavního soudu.¹⁶

Změny, které byly provedeny novelou č. 98/2013 Sb., se totiž vztahovaly pouze na ústavně-právní rozměr této problematiky a nikterak nereflektovaly tuto změnu v jiných oblastech práva, se kterými institut imunity souvisí. Ve spojení s odepřením souhlasu příslušného orgánu s trestním stíháním svého člena totiž před účinností novely č. 98/2013 Sb. zakládala trestně-právní imunita výše zmíněných osob trvalou překážku pro trestní stíhání, tedy trestní stíhání bylo dle § 11 odst. 1 písm. c) tr. řádu nepřijatelné a nemohlo být zahájeno. V případě, že již zahájeno bylo, muselo být neprodleně zastaveno s tím, že se na věc nahlíží jako *res iudicata* a tudíž do budoucna už není možné trestní stíhání pro tentýž skutek znovu zahájit.¹⁷

S omezením imunity pouze na dobu trvání mandátu či výkonu funkce se tedy mění charakter překážky trestního stíhání z trvalé na pouze dočasnou, a tudíž nastává potřeba reflektovat tuto změnu v trestněprávních zákonech. Na základě toho byl do ustanovení § 159b tr. řádu přidán odstavec třetí, který rozšiřuje použití dočasného odložení trestního stíhání na případy, „*kdy je tato osoba dočasně vyňata z pravomoci orgánů činných v trestním řízení (§ 10) nebo je-li její trestní stíhání pro nedostatek souhlasu oprávněného orgánu dočasně nepřijatelné.*“

Tato změna se však netýká pouze zákonodárců a soudců Ústavního soudu, ale jak již plyne ze zákonného znění, postihuje rovněž další osoby dočasně vyňaté z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, jako je například Veřejný ochránce práv a dále také osoby, které požívají výsad a imunit podle mezinárodního práva.

Druhou změnou, kterou přinesla novela č. 163/2016 je zavedení nového zvláštního ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c tr. řádu. V tomto ustanovení se promítá snaha zákonodárce zvýšit motivaci k oznamování případů pasivní korupce, tedy případů, kdy osoba přijme či slíbí přijmout úplatek z důvodu, že o to byla požádána. Tyto subjekty mají v těchto situacích velmi malou motivaci toto jednání oznámit, když se tím podrobují téměř jisté sankci ze strany orgánů činných v trestním řízení. Rovněž by toto ustanovení mělo pomoci přímo orgánům činným v trestním řízení, neboť ti se velmi často

¹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ tamtéž

ocitají v důkazní nouzi, kdy existuje podezření z korupčního jednání, které se přes veškerou snahu nedaří prokázat.¹⁸

Důvodová zpráva k novele č. 163/2013 Sb. poukazuje na nutnost náhrady institutu účinné lítosti v korupčních věcech, konkrétně na účinnou lítost pro trestné činy podplácení a nepřímého úplatkářství, která byla obsažena v § 163 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákoníku, a platila až do konce roku 2009. Koncept účinné lítosti byl svou povahou unikátní a pro země západní Evropy zcela neznámý, což zavdávalo podezřením těchto zemí z jeho nesprávné aplikace. Na základě kritiky Skupiny států proti korupci (GRECO) a Organizace států pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) bylo toto ustanovení vypuštěno, respektive nebylo převzato do nového trestního zákoníku, platného od 1. 1. 2010.

Krátce po jeho vypuštění se začaly objevovat hlasy o jeho znovuzavedení z důvodů zlepšení úspěšnosti objasňování korupčních trestných činů a zvýšení stupně ochrany osob, které úplatek pouze přijali a následně o tom podali informace orgánům činným v trestním řízení.¹⁹ V souvislosti s těmito tlaky a z důvodů výše uvedených bylo schváleno zavedení zvláštního ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c tr. řádu, které ještě později doznalo drobných úprav.

2.3 Další novelizace

Mezi podmínky aplikace ustanovení § 159b tr. řádu přibyl novelou č. 183/2017 Sb., nový odstavec čtvrtý, kterým se zakotvuje možnost dočasného odložení trestního stíhání také v případě, kdy bylo za tentýž skutek vydáno pravomocné rozhodnutí o přestupku, ale dosud neuběhla lhůta pro přezkumné řízení. Lze shrnout, že toto ustanovení zcela jistě nenabude takového významu, jaký má např. boj proti organizovanému zločinu či stíhání osob uvedených v §10 tr. řádu. Význam tohoto ustanovení je spíše okrajový a slouží především k doktrinálním účelům, jak uvádí zákonodárce v důvodové zprávě k této novele č. 183/2017. Stejně jako v ostatních případech dočasného odložení trestního stíhání podle 159b tr. řádu, i zde jde v první řadě o pouhou možnost státního zástupce, nikoliv automaticky prováděný úkon. V tomto případě daleko častěji než u jiných by vzhledem k povaze činu a zásadě subsidiarity trestní

¹⁸ tamtéž

¹⁹ tamtéž

represe by měl státní zástupce vždy pečlivě zvážit, zda nepostačuje potrestání pachatele pouze na úrovni správního práva.²⁰

Mezi poslední změny patří novela trestního řádu č. 287/2018 Sb., kterou došlo k novelizaci zvláštního ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c tr. řádu. Výčet trestných činů, na které se toto ustanovení vztahuje, byl rozšířen o nově přijatý trestný čin maření spravedlnosti dle § 347a odst. 2 trestního zákoníku.

²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

3 Současná právní úprava

Jak již vyplývá z výše uvedeného historického souhrnu, institut dočasného odložení trestního stíhání je upraven v § 159b a § 159c trestního řádu, která ač vystupují pod stejným názvem, se navzájem velmi liší co do obsahu i účelu. Cílem této práce není pouhé převyprávění zákonných znění těchto ustanovení, přesto však považuji za nezbytné alespoň částečně nastínit jejich obsah a vymezit základní rozdíly mezi různými případy užití tohoto postupu.

Před konkrétním popisem jednotlivých ustanovení cítím potřebu zařadit tento institut do příslušného stádia trestního řízení. Pro českou právní úpravu je typická existence předsoudního stádia trestního řízení, které trestní řád nazývá přípravným řízením.²¹ Za přípravné řízení považujeme úsek trestního řízení od samého počátku, tedy od zahájení úkonů trestního řízení až do případného podání obžaloby, či jiného procesního úkonu, který připadá v úvahu na konci vyšetřování. V případě dočasného odložení trestního stíhání se jedná o okamžik, kdy byl proveden postup před zahájením trestního stíhání, jinak nazývaný jako fáze prověřování. Na konci tohoto postupu policejní orgán posoudí, zda zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je důvodné podezření, že jej spáchala určitá osoba. Pokud jsou tato kritéria naplněna, policejní orgán bezodkladně rozhodne o zahájení trestního stíhání, ledaže existuje důvod k postupu dle § 159a odst. 2, 3 nebo § 159b odst. 1, 3, 4 nebo § 159c odst. 1 trestního řádu.

Než přejdu k popisu a analýze příslušných ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání, pokusím se nejdříve nastínit jeho podstatu. Orgány činné v trestním řízení mají po skončení prověřování více možností, jak v dané věci rozhodnout. Jako první připadá v úvahu zahájení trestního stíhání, pokud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je důvodné podezření, že jej spáchala určitá osoba. Ani v tomto případě však nemusí být trestní stíhání zahájeno, jelikož tomu mohou bránit jiné skutečnosti, který se v rámci trestního řízení objevily. Záměrně se vyhýbám termínu překážky, protože o překážky jít vždy nemusí. Tento případ nastává, když se místo zahájení trestního řízení v konkrétní věci nabízí jiný postup, který je v tomto konkrétním případě účelnější. Posouzení účelnosti zahájení trestního stíhání leží čistě na orgánech činných v trestním řízení, tedy na policejním orgánu a státním zástupci a jejich vzájemné spolupráci. Druhou možností je, že výše zmíněná skutečnost opravdu

²¹ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 488

brání existenci trestního stíhání a můžeme ji tedy nazvat překážkou v pravém slova smyslu. Pokud se tato překážka objeví, orgány činné v trestním řízení nemohou trestní stíhání zahájit.

Skutečnosti bránící zahájení trestního stíhání mohou být trvalého charakteru, nebo brání trestnímu stíhání pouze dočasně. V souvislosti s dočasným odložením trestního stíhání se bezpodmínečně jedná o skutečnosti dočasné, kdy lze přinejmenším rozumně předpokládat, že tyto skutečnosti po uplynutí určité doby odpadnou a trestní stíhání bude poté zahájeno. Lze tedy říci, že v případě dočasného odložení trestního stíhání se jedná o konkrétní reakci orgánů činných v trestním řízení, kteří tímto reagují na právní skutečnost, která se v objevila v rámci trestního řízení, či existovala již před zahájením úkonů trestního řízení. Kromě důvodu pro tento procesní postup má výše zmíněné dělení další, spíše praktický význam, a to z hlediska míry uvážení orgánu, který v této fázi řízení rozhoduje. Pokud se jedná o pouhou účelnost trestního stíhání, příslušný orgán je nadán rozhodovací pravomocí, zda v tomto případě zahájí trestní stíhání, či jej dočasně odloží, samozřejmě za předpokladu naplnění zákonných podmínek. To se však nevztahuje na dočasné odložení dle § 159c tr. řádu, neboť v tomto případě zákon policejnímu orgánu neukládá diskreční pravomoc, i když tento postup vychází především z neúčelnosti, resp. ze snahy postihnout závažnější kriminální činnost. V případě, kdy trestní stíhání z různých důvodů není možné provést a je zde předpoklad, že toto omezení není trvalého charakteru, nemá rozhodující orgán jinou možnost než dočasně odložit trestní stíhání.

Z ustanovení § 159b odst. 1 plyne, že o dočasném odložení trestního stíhání rozhoduje policejní orgán se souhlasem státního zástupce. Otázkou je, zda se tento postup uplatní i dle odstavců 3 a 4, kdy není souhlas státního zástupce dikcí zákona výslovně požadován. Na základě logického výkladu lze dovodit, že souhlas státního zástupce není nutný s ohledem na povahu skutečnosti, na základě které se trestní řízení odkládá. Jedná se totiž o překážku, která není nikterak spojena s účelností trestního stíhání, a tedy není zapotřebí souhlas státního zástupce jako tzv. „pána přípravného řízení“, který je zodpovědný za jeho průběh.

Státní zástupce je rovněž nadán touto pravomocí, a ačkoliv to není v praxi příliš častý jev, i on může dočasně odložit zahájení trestního stíhání.²² Avšak státní zástupce konající vyšetřování podle § 161 odst. 4, odst. 5 písm. b) souhlas dozorového státního zástupce k dočasnému odložení nemusí vyžadovat (srov. § 161 odst. 4 část věty první za středníkem).²³

²² § 157 odst. 2, písm. c) zákona č. 141/1961 Sb.

²³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 2050-2053.

3.1. Dočasné odložení trestního stíhání dle § 159b odst. 1 trestního řádu

Základní stavební kámen tohoto institutu nalezneme hned v prvním odstavci § 159b tr. řádu: „*Jestliže to je třeba k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů, může policejní orgán se souhlasem státního zástupce dočasně odložit zahájení trestního stíhání na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce*“.

V případě, kdy jsou splněny podmínky pro zahájení trestního stíhání proti konkrétní osobě, nastupuje institut dočasného odložení trestního stíhání jako taktický tah ze strany orgánů činných v trestním řízení v rámci prověřování rozsáhlejší kriminální činnosti, kdy by případné zahájení trestního stíhání mohlo zmařit dosažení účelu trestního řízení. Převažuje zde tedy kriminalistické hledisko se snahou rozkrýt strukturu zločinecké skupiny a nevyzradit podstatné informace o páchání trestné činnosti, nad obecnou zásadou legality vyjádřenou v § 2 odst. 3 trestního řádu. O tomto postupu rozhoduje policejní orgán s předchozím souhlasem státního zástupce, tento souhlas nelze vyslovit zpětně. Trvání stavu, kdy je trestní stíhání dočasně odloženo, je stanoveno na nezbytně dlouhou dobu, nejdéle však na dva měsíce. Po uplynutí této doby může státní zástupce na návrh policejního orgánu odsouhlasit prodloužení lhůty nejvýše o dva měsíce.²⁴ Takto je možné prodloužit dobu trvání opakovaně, žádné omezení zákon nestanovuje.

Rozhodnutí o dočasném odložení trestního stíhání není svou formou usnesení, ale spíše opatření, o kterém policejní orgán následně sepíše úřední záznam.²⁵ Lze dovodit, že pokud je následně pro tentýž skutek trestní stíhání zahájeno, státní zástupce, který udělil souhlas s dočasným odložením trestního stíhání, je poté vyloučen z rozhodování o případné stížnosti proti zahájení trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 146 odst. 2 tr. řádu, o které by měl rozhodovat nejbližší nadřízený státní zástupce, tento názor zastává například Stříž.²⁶

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., rozšířila možnost dočasného odložení trestního stíhání mimo již uvedené trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny na všechny další úmyslné trestné činy (do 31. 12. 2001 tak bylo možno

²⁴ § 159b odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů

²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 2050-2053.

²⁶ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). str. 1215

učinit jen ohledně zvláště závažných úmyslných trestných činů a jiných úmyslných trestných činů, k jejichž stíhání zavazovala vyhlášená mezinárodní smlouva).²⁷ Přes toto obecnější vymezení kritérií aplikovatelnosti však v praxi najde tento postup uplatnění především v případech rozsáhlejší kriminality s různou mírou organizovanosti.

Jelínek se k této obecné úpravě staví spíše kriticky, když kritéria pro uplatnění tohoto ustanovení shledává jako velmi široká a neurčitá.²⁸ Otázkou však je, zda by zúžení těchto kritérií nevedlo k významnému omezení aplikace podle mého názoru už tak málo využívaného ustanovení. Četnost aplikace však není možné doložit statistickými údaji, neboť Ministerstvo spravedlnosti ČR ani Nejvyšší státní zastupitelství dle jejich sdělení tyto statistické údaje neevidují.

3.2 Dočasné odložení trestního stíhání dle § 159b odst. 3 trestního řádu

Dočasné odložení trestního stíhání dle ustanovení § 159b odst. 3 se vyznačuje naprosto odlišnými znaky oproti postupu u odstavce 1). Dle § 159b odst. 3: „*Policejní orgán dočasně odloží zahájení trestního stíhání osoby též v případě, kdy je tato osoba dočasně vyňata z pravomocí orgánů činných v trestním řízení (§10) nebo je-li její trestní stíhání pro nedostatek souhlasu oprávněného orgánu dočasně nepřipustné.*“

Již z dikce zákona je na první pohled patrné, že zde absentuje možnost uvážení policejního orgánu, zda se rozhodne tohoto postupu využít. Toto plyne ze samotné podstaty věci, kdy důvodem tohoto postupu není zisk či ztráta taktické výhody, ale vypořádání se s překážkou, na základě které není možné trestní stíhání zahájit. Za použití jazykového a logického výkladu lze dovodit, že k tomuto konkrétnímu opatření policejní orgán nepotřebuje předchozí souhlas příslušného státního zástupce, na rozdíl od postupu podle prvního odstavce.

Toto ustanovení je, jak již zmiňuji výše, trestněprávní reakcí na přijetí ústavního zákona č. 98/2013 Sb., kterým došlo ke změně Ústavy omezením trestněprávní imunity senátorů, poslanců a soudců Ústavního soudu, a to pouze po dobu výkonu mandátu poslance, senátora či po dobu výkonu funkce soudce Ústavního soudu. Tímto však není dočasné odložení trestního stíhání dle § 159b odst. 3 omezeno, zásadním kritériem je zde dočasnost překážky trestního

²⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 2050-2053.

²⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, [2009]-. Glosátor, str. 905

stíhání, kterou můžeme nalézt například u Veřejného ochránce práv, kterého nelze po dobu výkonu funkce trestně stíhat, pokud k tomu není vysloven souhlas Poslaneckou sněmovnou. Dále se bude jednat rovněž o osoby, na které se vztahuje imunita dle mezinárodního práva a osoby, u nichž překážka trestního stíhání vyplývá ze zásady speciality dle zákona o mezinárodní justiční spolupráci.²⁹

V souvislosti s překážkou nepřípustnosti trestního stíhání pro nedostatek souhlasu se nabízí otázka, zda by bylo možné toto ustanovení analogicky aplikovat i v případě, kdy je k trestnímu stíhání nutný souhlas poškozeného, který v konkrétním okamžiku z určitého důvodu není dán, a to za předpokladu, že souhlas může být udělen po uplynutí určité doby či na základě jiné právní skutečnosti. Dle mého názoru by s ohledem na totožnou podstatu věci byl takovýto postup možný. Zákonodárce se ustanovením § 159c odst. 3 tr. řádu především snažil odstranit mezeru v legislativě a nemyslím si, že by tyto případy záměrně opomenul. S ohledem na aktuální právní úpravu a neexistující judikaturní rozhodnutí by však orgány činné v trestním řízení po skončení fáze prověřování nejspíš postupovali dle § 159a odst. 2 tr. řádu a věc by usnesením odložili. V tomto případě vyvstává možná změna legislativy, kdy by případná novelizace § 159b odst. 3 mohla rozšířit možnost orgánů činných trestných v trestním řízení při stíhání trestných činů, u kterých je trestní stíhání podmíněné souhlasem poškozeného. Jelikož však tento nedostatek nevnímám jako zásadní z hlediska četnosti případů, které by tím byly ovlivněny a rovněž i z hlediska politického významu pro současné i budoucí zákonodárce, zůstane tento návrh spíše jen v této absolventské práci. S ohledem na velké množství legislativních změn obecně by případná potřeba novelizace tohoto ustanovení mohla být efektivněji vyřešena formou judikaturního rozhodnutí o analogické aplikaci i na tyto konkrétní případy, pokud by policejní orgán našel dostatek odvahy a postupoval per analogiam k ustanovení § 159b odst. 3 tr. řádu.

3.3 Dočasné odložení trestního stíhání dle § 159b odst. 4 trestního řádu

V tomto ustanovení je zákonodárcem upravena spíše okrajová situace, kdy policejní orgán dočasně odloží trestní stíhání podezřelého, a to pro řešení konfliktu mezi trestním a přestupkovým řízením, *“...jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončí*

²⁹ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. s. 1214

pravomocným rozhodnutím o přestupku a dosud neuplynula lhůta pro zahájení přezkumného řízení podle jiného právního předpisu, ve kterém může být rozhodnutí o přestupku zrušeno. “

V tomto případě umožňuje trestní řád ve spojení s § 100 odst. 1 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „přestupkový zákon“) vyřešit situaci, kdy probíhající správní řízení brání zahájení trestního řízení, ačkoliv je zde důvodné podezření, že skutek měl být kvalifikován jako trestný čin, a nikoliv jako přestupek. V tomto případě policejní orgán po právní moci dočasného odložení podá podnět příslušnému správnímu orgánu, aby zrušil rozhodnutí o přestupku a ve věci mohlo být přípustné zahájení trestního stíhání. Správní orgán však tímto podnětem ze strany orgánu činného v trestním řízení není vázán a sám posuzuje, zda jsou naplněny podmínky pro zrušení rozhodnutí o přestupku.

Jak jsem již uvedl výše, tento postup na první pohled nepůsobí z hlediska četnosti jako zvlášť významný, avšak zcela jistě má své opodstatnění. Často z povahy skutku není lehké posoudit, zda se jedná o přestupek či trestný čin a s pomocí tohoto mechanismu bude možné napravit případné vady, kdy spáchaný trestný čin byl posouzen jako pouhý přestupek.

3.4 Zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c trestního řádu

Novelou trestního řádu č. 163/2016 Sb. bylo do českého právního řádu uvedeno zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c trestního řádu. Ze zákonného znění plyne, že policejní orgán rozhodne o dočasném odložení trestního stíhání podezřelého ze spáchání konkrétně vymezených korupčních trestních činů, pokud o tom podezřelý bez zbytečného odkladu učiní oznámení, vypoví jemu známé skutečnosti a zaváže se podat pravdivou výpověď v přípravném řízení i v řízení před soudem. To navazuje na stejnojmenný institut upravený v předchozím paragrafu, avšak diametrálně se od něj odlišuje. V praxi často zaznívají názory o ne příliš šťastném pojmenování tohoto postupu, kterému by více slušel kupříkladu název spolupracujícího podezřelého, jak trefně komentuje například Bruna.³⁰ Toto ustanovení vyjadřuje aktuální trend trestní politiky státu, zaměřující se na boj proti korupci a s ní spojenou trestnou činností.

³⁰ BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů 3. část - některé specifické nástroje k jejich odhalování. In: *advokatnidenik.cz* [online]. 24. 3. 2019 [cit. 3. 8. 2020]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/03/24/problematicke-aspekty-uplatkarskych-trestnych-cinu-3-cast-nektere-specificke-nastroje-k-jejich>

Až do roku 2009 figuroval v tehdejší trestní zákoně jiný institut s veskrze podobnou funkcí, a to sice účinná lítost pro trestné činy podplácení a nepřímého úplatkářství. Účinná lítost byla z mezinárodního pohledu českou specialitou, která v zahraničí nebyla známa a často způsobovala nedůvěru těchto států ohledně její správné aplikace. Na základě této kritiky mimo jiné států GRECO byla z trestního zákona vypuštěna a v novém trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., ji již nenajdeme. Dočasné odložení trestního stíhání dle § 159c trestního řádu je procesněprávní alternativou tohoto hmotněprávního institutu. Bruna je však toho názoru, že nahrazení hmotněprávní normy normou procesní je nekoncepční a nevhodné a může vytvářet pochybnosti o obcházení nějakého základního principu daného právního odvětví.³¹

V dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c spočívá první fáze postupu, který následně v druhé fázi vyústí rozhodnutím státního zástupce o nestíhání podezřelého dle § 159d trestního řádu. Ten může po splnění zákonných kritérií rozhodnout o nestíhání podezřelého či rozhodnout o nesplnění podmínek uvedených v § 159c odst. 1, načež policejní orgán bezodkladně zahájí trestní stíhání podezřelého. Policejní orgán o dočasném odložení trestního stíhání rozhoduje sám bez nutného předchozího či následného souhlasu státního zástupce, jedná se tedy o obligatorní postup bez možnosti diskrece. Důvodem této úpravy je snaha o neprodlenou reakci ze strany policejního orgánu. Ten tak činí usnesením, které poté zasílá státnímu zástupci i podezřelému.

Aplikace tohoto institutu je však vyloučena v případech, kdy: „*byl úplatek, majetkový nebo jiný prospěch poskytnut nebo slíben v souvislosti s výkonem pravomoci úřední osoby uvedené v § 334 odst. 2 písm. a) až c) trestního zákoníku nebo úřední osoby uvedené v § 334 odst. 2 písm. d) trestního zákoníku, jde-li o úřední osobu zastávající funkci v podnikající právnické osobě, v níž má rozhodující vliv cizí stát.*“³² Tímto ustanovením pokračuje kontinuita s předchozí právní úpravou zvláštní účinné lítosti, kdy byla tato výjimka zakotvena v § 163 trestního zákona. Do současné právní úpravy byla převzata především z důvodu mezinárodních závazků.

³¹ tamtéž

³² § 159c odst. 2 tr. řádu

3.4.1 Trestné činy, u kterých lze aplikovat § 159c tr. řádu

Typickým znakem, na základě kterého je možné tento institut charakterizovat, je uzavřený počet trestných činů, při jejichž podezření ze spáchání je možné užití tohoto postupu. Zákonodárce tento okruh trestných činů striktně vymezil na úplatkářské trestné činy spočívající v aktivním korupčním jednání. Tyto trestné činy v trestním zákoníku nenalezneme na jednom místě, ale jsou rozprostřeny na různých místech v souvislosti s předmětem, vůči kterému směřují. Z hlavy V., ve které jsou vymezeny trestné činy proti majetku, patří mezi zmíněné trestný čin pletich v insolvenčním řízení dle § 226 odst. 2, 4 nebo 5 trestního zákoníku. Z trestných činů hospodářských uvedených v hlavě VI. jsou to trestné činy porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 odst. 1 písm. e), odst. 3 nebo 4 trestního zákoníku, pletich při zadávání veřejné zakázky a při veřejné soutěži dle § 257 odst. 1 písm. b), odst. 2 nebo 3 trestního zákoníku, pletich při veřejné dražbě podle § 258 odst. 1 písm. b), odst. 2 nebo 3 trestního zákoníku. Zbylé tři korupční trestné činy nalezneme v hlavě X., ve které je celý jeden díl nazván Úplatkářství. Z tohoto dílu jsou to trestné činy podplacení podle § 332 trestního zákoníku a § 333 odst. 2 trestního zákoníku. Zákonodárce do výčtu pro dočasné odložení trestního stíhání úmyslně nezařadil trestný čin přijetí úplatku dle § 331 tr. zákoníku, který rovněž spadá do dílu o úplatkářství, u něj se totiž jedná o případ korupce pasivní. Posledním trestným činem, u kterého lze aplikovat postup dle § 159c tr. řádu je relativně nový trestný čin maření spravedlnosti dle § 347a tr. řádu.

3.4.2 Podmínka slibu či poskytnutí úplatku na základě žádosti

Vedle taxativního počtu trestných činů, při podezření z jejichž spáchání přichází v úvahu možnost dočasného odložení trestního stíhání dle § 159c tr. řádu, je nutné splnit další podmínky pro uplatnění tohoto postupu. Jednou z nich je podmínka, že ke slíbení či poskytnutí úplatku došlo na základě předchozího návrhu druhé strany, tedy osoby uplácené. Z toho vyplývá, že se tento způsob vyvinění týká případů tzv. aktivní korupce v situacích, kdy druhá strana přiměla uplácujícího k slibu či poskytnutí úplatku. Logicky tedy dochází k poskytnutí výhody pro toho, jehož skutek se jeví na první pohled méně závažněji na úkor odhalení pachatele závažnější trestné činnosti, tedy samého iniciátora korupčního jednání. V původním zákonném znění se však tento postup aplikoval pouze na situace, kde došlo ke slibu, a nikoliv i poskytnutí úplatku či jiného prospěchu. Toto bylo následně rozšířeno novelou č. 287/2018 Sb., s účinností od 1.

února 2019. Pešková spatřuje v tomto rozšíření možné problematické aspekty, spojené s různou motivací oznamovatele, což může vznést pochybnosti o věrohodnosti jeho výpovědi. To může ohrozit naplnění jedné ze základních zásad trestního řízení, a to sice zásady materiální pravdy, vyjádřené v § 2 odst. 5 tr. řádu.³³

3.4.3 Oznámení a spolupráce s orgány činnými v trestním řízení

Klíčovým kritériem pro postup dle § 159c tr. řádu je oznámení ze strany osoby podplácející. V rámci vyšetřování toto oznámení často může plnit nezastupitelnou funkci, neboť orgány činné v trestním řízení se obvykle nachází v důkazní nouzi a bez spolupráce účastníka korupčních trestných činů je v těchto případech velmi obtížné dosáhnout účelu trestního řízení a odhalit pachatele korupčního jednání. Od oznámení zákon vyžaduje, aby bylo učiněno dobrovolně a bez zbytečného odkladu. V praxi však reálně hrozí obcházení této podmínky, kdy se oznamovatel na orgány činné v trestním řízení obrátí až v situaci, kdy mu bezprostředně hrozí trestní stíhání nebo pokud mu byla odepřena protislužba ze strany uplácené osoby, která korupční činnost iniciovala. Takové jednání jen stěží splňuje zákonné požadavky, proto je nutné u oznamovatele důsledně zkoumat jeho motivaci, aby nedošlo k obcházení zákona a byla zajištěna věrohodnost tohoto důležitého důkazu. Forma oznámení by měla odpovídat stádiu trestního řízení, lze jej učinit telefonicky, písemně, ústně do protokolu, faxem atd. Vedle oznámení je ze strany oznamovatele nutný rovněž závazek spolupráce v dalších fázích trestního řízení, tedy podat úplnou a pravdivou výpověď v přípravném řízení i v řízení před soudem.

3.4.4 Srovnání s institutem spolupracujícího obviněného

Vedle účinné lítosti najdeme v našem právním řádu ještě jeden institut, který s dočasným odložením trestního stíhání sdílí některé charakteristické rysy, a to sice institut spolupracujícího obviněného. Dle Fenyka je dočasné odložení trestního stíhání určitou obdobou spolupracujícího obviněného, avšak na rozdíl od něj se tento postup realizuje ještě před zahájením trestního stíhání.³⁴ Spolupracující obviněný je v trestním řádu upraven v § 178a, dle kterého může státní

³³ PEŠKOVÁ, Kateřina. *Dočasné odložení trestního stíhání*. [online]. Praha, 2020. [cit. 2021-09-14]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/121658>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, str. 45.

³⁴ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRÍVNA, T a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 491

zástupce v obžalobě označit obviněného za spolupracujícího obviněného, pokud obviněný splní podmínky, které se velmi podobají právě podmínkám pro dočasné odložení trestního stíhání. Trestní řád v tomto případě vyžaduje od podezřelého doznání k činu, pro který je stíhán, oznámení skutečností, které mohou přispět k objasnění zločinu spáchaném organizovanou skupinou, závazek podání pravdivé výpovědi v přípravném řízení, jako i v řízení před soudem a v neposlední řadě rovněž souhlas s tím, že bude jako spolupracující obviněný označen.

V obou zmíněných institutech je tento postup omezen z hlediska okruhu trestných činů, o kterých je vedeno trestní řízení. Zatímco u dočasného odložení trestního stíhání jde o korupční trestné činy, u spolupracujícího obviněného se jedná o řízení o zločinech, tedy o úmyslných trestných činech s dolní hranicí trestní sazby vyšší než 5 let.

Kromě fáze trestního řízení, ve kterém jsou tyto postupy užívány, je zde další rozdíl, a to sice v míře uvážení na straně orgánu činného v trestním řízení, zda se bude tímto specifickým postupem řídit. Dočasné odložení trestního stíhání dle § 159c trestního řádu na rozdíl od § 159b odst. 1 tr. řádu nepřipouští prostor pro rozhodování, zda je tento postup účelný a policejní orgán je tedy obligatorně vázán zákonem k postupu dle tohoto ustanovení, pokud jsou splněny zákonné podmínky. Zatímco u spolupracujícího obviněného v § 178a alinea druhá trestního řádu má státní zástupce velký prostor k úvaze, zda je takové označení potřebné s ohledem na povahu trestné činnosti a dalším okolnostem.

V souvislosti s právní úpravou spolupracujícího obviněného se v literatuře objevuje četná kritika ohledně právního postavení obviněného a jeho motivace k ke spolupráci a výpovědi. Tlapák Navrátilová k této věci uvádí, že trestní řád neposkytuje obviněnému dostatečné garance přiznání statusu spolupracujícího obviněného při naplnění zákonem stanovených podmínek a ten je tím pádem odkázán pouze na nevynutitelnou „gentlemanskou dohodu“ se státním zástupcem, který ji poté může a nemusí dodržet.³⁵ V případě, že i přes splnění uvedených kritérií nebude jako spolupracující obviněný označen, jednalo by se podle Tlapák Navrátilové o porušení zásady *nemo se ipsum accusare*.³⁶ S těmito názory nelze než souhlasit a do budoucna by mělo být povinností zákonodárců zapracovat do tohoto ustanovení dostatečné záruky pro obviněného, které by ho více motivovaly k doznání a spolupráci s orgány činnými v trestním

³⁵ SCHRAMHAUSER, Jan. Spolupracující obviněný v boji s organizovaným zločinem, úvaha nad platnou právní úpravou, *Trestně právní revue* 1/2012, str. 11

³⁶ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Institut spolupracujícího obviněného a základní lidská práva, str. 705

řízení za účelem dosažení mírnějšího trestu či upuštění od potrestání pod statutem spolupracujícího obviněného.

3.5 Rozhodnutí o nestíhání podezřelého

Na předchozí zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání plynule navazuje § 159d tr. řádu, tedy rozhodnutí o nestíhání podezřelého. Dle tohoto ustanovení platí, že: *„Nezjistí-li se dodatečně skutečnosti, které vylučují rozhodnout o dočasném odložení trestního stíhání a splnil-li podezřelý své závazky podle § 159c odst. 1, státní zástupce rozhodne, že nebude stíhán, jinak rozhodne, že podezřelý nesplnil podmínky podle § 159c odst. 1.“*

Usnesení o nestíhání podezřelého má charakter konečného rozhodnutí, tedy vytváří překážku věci rozhodnuté, na rozdíl od dočasného odložení trestního stíhání, které je pouze zatímní a má charakter pouhého opatření.

Klíčovým je z hlediska aplikace § 159d fakt, že státní zástupce takto může rozhodnout až ve chvíli, kdy bylo pravomocně ukončeno trestní stíhání osoby, která o úplatek, majetkový nebo jiný prospěch podezřelého požádala, pokud uplynula lhůta k dovolání či bylo o podaném dovolání rozhodnuto, pokud uplynula lhůta k podání ústavní stížnosti či o ní již bylo rozhodnuto, nebo po pravomocném odložení nebo jiném vyřízení věci, které zakládá překážku věci rozhodnuté, viz § 159d odst. 2.

Z tohoto zákonného znění vyplývá několik problematických aspektů, které je nutné připomenout. Jak upozorňuje Hřebíček, oznamovatel korupčního trestného činu v probíhajícím řízení čelí velké nejistotě, zda bude v jeho věci rozhodnuto o nestíhání, či nikoliv.³⁷ Jeho postavení v rámci probíhajícího řízení je velmi specifické, neboť nese některé rysy charakteristické pro svědka (je povinen učinit úplnou a pravdivou výpověď), avšak stále se jedná o podezřelého, který si v dané situaci nemůže být jistý, zda bude dále stíhán či nikoliv a svým způsobem musí spoléhat i na státního zástupce a to, že jej „nezradí“ a uzná jeho závazky za splněné. V tomto bodě vidím jistou paralelu s právní úpravou spolupracujícího obviněného, kde rovněž obviněnému chybí jisté procesní garance toho, že svou výpověď dosáhne získání výhody v trestním řízení, v tomto případě statutu spolupracujícího obviněného.

Největším problémem je bezesporu příliš dlouhý časový úsek, během kterého se podezřelý nachází v tzv. „procesním vakuu“³⁸, kdy si nemůže být jistý, jak bude v jeho věci

³⁷ HŘEBÍČEK, Václav. Několik poznámek k chystanému institutu dočasného odložení trestního stíhání osoby podezřelé ze spáchání vybraných korupčních trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 5, s. 113 – 118.

³⁸ tamtéž.

rozhodnuto. Tento stav se může s ohledem na rychlost rozhodování soudů protáhnout na několik let, během kterých musí dojít k pravomocnému ukončení trestního stíhání osoby, která o úplatek požádala. Hřebíček proto navrhuje úpravu tohoto ustanovení tak, že by za stávajících podmínek pro aplikaci § 159c tr. řádu nedocházelo k dočasnému odložení trestního stíhání a dle zákonného znění by se na oznamovatele vybraných trestných činů hledělo, jako by zmíněným oznámením zanikla jeho trestní odpovědnost.³⁹ Tato změna by v důsledku mohla zvýšit motivaci k oznamování korupčních trestných činů a považuji za správné se podobnými návrhy zabývat.

Výše zmíněné problémy, které se týkají aplikace § 159d jsou nejspíše jednou z příčin, proč tento procesní institut není v praxi využíván. V rámci průzkumu reálné aplikace ustanovení o dočasném odložení trestného stíhání a navazujícího ustanovení o nestíhání podezřelého jsem došel vzhledem k předchozím poznatkům k nepříliš překvapivému zjištění, jelikož dle sdělení Nejvyššího státního zastupitelství a Ministerstva Spravedlnosti ČR ke dni 7. dubna 2021 nebylo za dobu své existence ustanovení § 159d trestního řádu o nestíhání podezřelého použito ani jednou. Samozřejmě je nutné připomenout, že po 5 letech účinnosti této úpravy není zcela vypovídající, že nedošlo k žádnému rozhodnutí o nestíhání podezřelého dle § 159d tr. řádu, kdy samotný postup předcházející tomuto rozhodnutí může trvat několik let. Avšak i tento fakt není možné zcela pominout či bagatelizovat. Bohužel v tuto chvíli není možné zjistit množství rozhodnutí o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159c, které by nám o užití tohoto postupu dodalo více informací. Výše zmíněnými orgány mi bylo sděleno, že v současné době nejsou vedeny žádné statistické údaje o užití institutu dočasného odložení trestního stíhání podle § 159b ani podle § 159c. O tyto údaje jsem dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím požádal rovněž Ministerstvo Vnitřní ČR, na tuto žádost mi však nepřišla žádná odpověď.

Tyto poznatky mě vedou k závěru, že trestní politika státu v boji proti korupci je v současné době značně nekoncepční a neefektivní. Po zrušení zvláštní účinné lítosti v korupčních věcech se zákonodárce vydal cestou náhražky, kdy se snaží zvýšit míru objasňenosti latentních trestných činů korupční povahy, avšak tato myšlenka se neseťkává s kýženým úspěchem. Zákonodárce má více možnosti nápravy aktuální situace, může se vrátit k již zavedené úpravě zvláštní účinné lítosti a podrobit její aplikaci kritické analýze s cílem odstranit její nedostatky pro případné dílčí úpravy než vymýšlet krkolomná řešení, která existují pouze na papíře a

³⁹ tamtéž

v praxi zůstávají zcela nevyužita. Nebo může stávající procesní instituty upravit s ohledem na konstruktivní kritiku a navrhované změny, jako příklad uvádím Hřebíčka a jeho argument o zániku trestní odpovědnosti. A pokud již zákonodárce přijde s novým prostředkem, jak proti korupci bojovat, je třeba tyto nástroje analyzovat v reálném čase, což však vzhledem k neexistujícím statistikám půjde jen stěží a debata o užitečnosti právní úpravy zůstane pouze v teoretické rovině.

4 Odklon v trestním řízení

Odklon v trestním řízení je pojmem, který trestní zákoník ani trestní řád neznají. Nad jeho definicí neexistuje v akademické sféře jednoznačná shoda, jedná se tedy o značně mnohovýznamový pojem. Jedná se o specifickou kategorii v rámci zvláštních způsobů řízení, upravených v hlavě dvacáté trestního řádu. Zákodárce v této hlavě vymezuje některé typy řízení, které se jistým způsobem odchyľují od běžného průběhu trestního řízení. Tyto odchylky se objevují v souvislosti s konkrétním subjektem řízení, absencí některé z běžných fází trestního řízení či specifickým účelem řízení.⁴⁰ Trestní řád tímto zmiňuje zvláštní úpravu řízení ve věcech mladistvých, řízení proti uprchlému, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, řízení před samosoudcem, trestní řízení pro zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu, řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu a řízení o schválení dohody o vině a trestu.

Zvláštní způsoby trestního řízení byly postupně zaváděny především od 90. let 20. století v rámci nastavení trestní politiky státu, která korespondovala se změnou společenské situace v České republice po roce 1989. Důležitým faktorem, který hrál v tomto případě podstatnou roli, byl vysoký nárůst kriminality v tomto porevolučním období. Vedle nárůstu běžné kriminality se orgány činné v trestním řízení musely zabývat rovněž novými druhy trestné činnosti, které se na území České republiky do té doby téměř nevyskytovaly. Typickým příkladem jsou trestné činy spojené s organizovaným zločinem.⁴¹ V souvislosti se zvýšenou kriminalitou tím vyvstal nový problém, a to sice nedostatečná kapacita věznic, které nebyly na takový nárůst vězňů připravené. Nebyly to však jen věznice, které se během krátké doby přetížily, orgány činné v trestním řízení rovněž nebyly na nápor trestné činnosti připraveny.

Nastala tedy potřeba změny trestní politiky státu, která byla do té doby orientovaná především na standardní způsob vedení trestního řízení, na jehož konci byl zpravidla uložen základní trest, a to trest odnětí svobody. Postupně se začaly projevovat názorové proudy podporující alternativní řešení některých trestních věcí a rovněž zavádění alternativních trestů k trestu odnětí svobody. V návaznosti na výše zmíněné docházelo k posilování principů restorativní justice, namísto dříve používané retributivní justice, která klade důraz především

⁴⁰ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 778

⁴¹ RIZMAN, S., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. *Trestní právo*. 1996, č. 12, str. 2-3

na trestání. Tyto a další změny v trestní politice státu směřovaly k dosažení podstatných cílů, kterými bylo především snížení množství projednávaných věcí, zvýšení kapacity justičního systému, zkrácení délky trestního řízení atd.

V rámci těchto změn se odklony v trestním řízení řadí mezi alternativy procesního charakteru, které mají naplnit výše zmíněnou potřebu racionalizace trestní justice. Vedle toho je však nutné připomenout, že dalším z důvodů zavádění odklonů jsou ideje restorativní justice, které se rovněž významně promítly do podoby nynějších odklonů. Tyto ideje totiž poukazují na roli poškozeného v trestním řízení a obecně i na zásah trestné činnosti pachatele do mezilidských vztahů, jejichž narovnání většinou nedochází prostřednictvím pouhého užití klasické trestní sankce v systému retributivní justice. S odklony se zvyšuje role poškozeného, který z pouhého pasivního pozorovatele přechází do podoby aktivního účastníka, který se může podílet nejen na odhalení pachatele, nýbrž může dopomoci vyřízení věci jiným než standardním způsobem, vedoucím k nápravě spáchaného trestného činu, která v systému retributivní justice může absentovat.

Jak již uvádím výše, odklon v trestním řízení není v právní teorii jednoznačně definován, a proto je možný různý výklad tohoto pojmu. Podle Drašíkova komentáře k trestnímu řádu představují odklony „*alternativy ke standardním postupům v trestním řízení, umožňující rozhodnout ve věci bez provedení dokazování v hlavním líčení.*“⁴²

Šámál ve svém komentáři k trestnímu řádu uvádí, že „*odklon v trestním řízení (angl. i franc. „diversion“)* umožňuje odchýlení od běžného průběhu řízení, a to buď k určitému zkrácenému či sumárnímu řízení („*summary proceedings*“), nejčastěji za využití trestního příkazu či schválení dohody o vině a trestu, anebo k vyřízení státním zástupcem či soudem, jenž nedospěje k vyslovení viny, a tím k uložení klasické trestní sankce (např. různé formy podmíněného zastavení trestního stíhání, odstoupení od trestního stíhání a narovnání), anebo dokonce k mimosoudnímu vyřízení věci v rámci jiného typu řízení (např. ve správním řízení).“⁴³

Šámál při svém vymezení odklonu vychází především z aktu Rady Evropy⁴⁴, když za odklony považuje veškeré zmíněné instituty či opatření ke „zjednodušení trestní spravedlnosti“, a to i řízení, jež končí formálním uznáním viny a uložení trestu. Lze si všimnout, že Šámál na odklony nahlíží v širším slova smyslu a svou obecnou definicí mezi ně zařazuje v podstatě

⁴² DRAŠTÍK, A. Trestní řád: komentář. II. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 668.

⁴³ ŠÁMAL, P.; GRÍVNA, T. Trestní řád: komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3475.

⁴⁴ Council of Europe. Recommendation No. R (87) 18 of the Committee of Ministers to member States concerning the simplification of criminal justice. Strasbourg: Council of Europe, Committee of Ministers, 1987

všechny alternativy ke standardnímu trestnímu řízení. Tento výklad sedle mého názoru jeví jako příliš extenzivní, když autor mezi odklony řadí např. postoupení skutku, který není trestným činem.

Jelínek rozumí odklonem v trestním řízení „*alternativu standardního trestního řízení*“ s tím, že tuto pojímá jako „*odchylku od typického průběhu trestního procesu, která znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny, k uložení klasické trestní sankce, ale řízení se od této cesty „odkloní“ a trestní věc se vyřídí jinak, velmi často tak, že se trestní stíhání zastaví, což je charakteristický znak odklonu.*“⁴⁵ Tato definice mi přijde obsahově přiléhavější, když autor trefně pojmenovává klíčové atributy institutů, které nazýváme odklony v trestním řízení, aniž by tím tuto skupinu alibisticky rozšiřoval či striktně formalisticky zužoval. Ačkoliv lze vést spory o tom, zda u odklonu opravdu nelze vynést odsuzující rozsudek s uložení trestní sankce.

Zúbek ve svém monografii shrnuje, že vzhledem k mnohovýznamovosti odklonu není možné vytvořit vyčerpávající a výlučnou definici tohoto pojmu, a proto nepovažuje za nezbytné řešit charakterizaci prostřednictvím legální definice, s odkazem na stanovisko nesouhlasu soudce Pottera Stewarta k rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Jacobellis v. Ohio*, 378 US 184 (1964) o tom, co je to pornografie, který volně přeloženo uvedl: „*přesně definovat ji neumím, ale poznám ji, když ji vidím.*“⁴⁶

Stejně jako při určení definice, tak ani v samotném zařazení konkrétních odklonů nepanuje v teorii jednoznačná shoda, avšak většinou se za odklony považují podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, narovnání, řízení o schválení dohody o vině a trestu, odstoupení od trestního stíhání mladistvého a trestní příkaz.

Nejčastěji je zpochybňováno zařazení posledně jmenovaného odklonu – trestního příkazu, a to z pochopitelných důvodů. Od ostatních odklonů se odlišuje především tím, že jím dochází k vyslovení viny a udělení trestní sankce, ačkoliv se tak děje bez veřejného jednání. Jelínek ve snaze o odpověď z hlediska kategorizace odkazuje na nejednoznačnost pojmu odklonu s tím, že v různých pojetích může a nemusí být trestní příkaz za odklon považován, a to podle atributů, které čtenář od odklonu požaduje. S kolektivem autorů učebnice zastává názor, že trestní příkaz lze mezi odklony zařadit, ačkoliv mu nelze upřít rozdílnost od dalších odklonů.⁴⁷ Tímto se však dostává do rozporu se svou vlastní definicí odklonu, kde u pojmu odklonu zmiňuje absenci

⁴⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 735

⁴⁶ ZÚBEK, J. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 36-37.

⁴⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 736-737

vyslovení viny a uložení klasické trestní sankce, a která tím pádem trestní příkaz z této kategorie diskvalifikuje.

Fenyk, Gřivna a Císařová ve své učebnici rozdělují pojetí odklonu na odklony v širším a užším smyslu. V prvním případě tak definují odklon jako „*alternativu ke standardnímu průběhu trestního řízení, jejímž hlavním účelem je trestní řízení zjednodušit a urychlit. Tento účel je dosahován tím, že při využití odklonu nedochází, resp. nemusí dojít k provedení hlavního líčení.*“ Naopak v užším smyslu autoři spojují odklon i s jinými cíli, a to například s prvky restorativní justice a současně výslovně v tomto případě vylučují možnost vynesení odsuzujícího rozsudku, ačkoliv nepopírají možnost jiné formy postihu.⁴⁸

K podobnému závěru dochází i Provazník, který ve své úvaze rozlišuje odklony *stricto sensu* a *largo sensu*. Rozdílné je pouze jeho vymezení znaků, které je nutné naplnit pro zařazení do jedné či druhé kategorie.

Z hlediska diferenciací odklonů se ztotožňují se závěry Zúbka, který nabízí nový úhel pohledu, kdy svým pojetím navazuje na Šámala a rozlišuje mezi odklony odsuzujícími a neodsuzujícími. Hlavním kritériem k jejich diferenciaci je tedy fakt, zda se v rámci odklonu uplatní trestní odpovědnost obviněného. V prvním případě představují odklony podle tohoto autora výjimku ze standardního soudního projednávání věci, které se buďto fakticky nekoná (případ trestního příkazu), anebo se koná, avšak ve značně redukováném rozsahu a obsahu (případ dohody o vině a trestu). V případě druhém jde pak o situace, kdy rozhodnutí o odklonu právně eliminuje odpovědnost pachatele podle trestního zákona (např. případ podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání). Jde tak o zbytkovou množinu, kam Zúbek řadí veškeré zbývající odklony, tj. všechny ty s výjimkou trestního příkazu a dohody o vině a trestu. Tuto skupinu odklonů pak dále dělí na prosté odklony, kdy orgán činný v trestním řízení deklaruje ochotu se trestním případem dále nezabývat tím, že rezignuje na odsouzení pachatele, který se ke spáchání činu dozná (přizná), a to, aniž by byl takový odklon doprovázen újmou (sankcí) pro pachatele, a na odklony dále vázané na nápravu pachatele nebo následků jeho činu.⁴⁹

⁴⁸ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 779

⁴⁹ ZÚBEK, J. Odklony v trestním řízení a jejich současná i budoucí klasifikace. *Trestněprávní revue*. 2017, č. 3, s. 56 – 57.

4.1 Charakteristické znaky odklonů

Chceme-li spolehlivě určit, zda který institut spadá do kategorie odklonů, nejjistějším způsobem je zaměřit se na jeho charakteristické znaky a porovnat je se znaky odklonů. Jelikož je však pohled na odklony a s tím spojená jejich charakteristika v právní teorii značně nesourodá, nebude jednoduché se shodnout ani na samotných základních znacích, které vymezují pojem odklonu. V tomto případě zřejmě nebude cílem vytvoření dlouhého a vyčerpávajícího seznamů všech možných rysů a jejich následné odškrtávání u jednotlivých institutů. Dovolím si tedy navázat na Provozničkovu klasifikaci odklonů *stricto* a *largo sensu* a v této souvislosti považuji za nejvhodnější popsat ty opravdu esenciální znaky odklonů, které je možné dále doplnit dalšími znaky a vyčlenit tedy některé odklony v užším smyslu.

4.1.1 Užší kooperace stran

Od běžného postupu v rámci trestního řízení se odklony odlišují tím, že při jejich aplikaci dochází k větší míře spolupráce stran, a to mezi poškozenými, orgány činnými v trestním řízení, ale především u osoby obviněné. V českém trestním právu totiž nemohou být odklony aplikovány proti vůli obviněného.⁵⁰ A často zde nejde pouze o souhlas, nýbrž je zapotřebí užší spolupráce obviněného, který vedle uvědomění si škodlivosti svého jednání rovněž vyvíjí aktivitu, směřující k nápravě situace, kdy jsou způsobeným trestným činem narušeny vztahy vůči poškozeným. Typickým příkladem jsou například podmínky uplatnění institutu narovnání, kdy se od obviněného požaduje prohlášení o spáchání skutku, náhrada újmy poškozeného a složení peněžité částky státu na pomoc obětem trestných činů. Těmito podmínkami se postupně do právní úpravy promítají zásady restorativní justice na úkor dříve preferované retributivní justice.

4.1.2 Zrychlení a zjednodušení řízení

Dalším znakem, který je typický pro odklony, je bezesporu snaha o zrychlení a zjednodušení trestního řízení. Racionalizace justice se projevuje prosazováním prvků, které průběh trestního řízení zefektivní a ulehčí orgánům činným v trestním řízení práci v typově určených případech (většinou u těch skutkově jednodušších), které lze v kooperaci s obviněným vyřešit rychleji a efektivněji. Lze však namítnout, že nad tímto znakem může v některých

⁵⁰ TIBITANZLOVÁ, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, str. 50

konkrétních případech při kolizi převážit požadavek jiný, kdy spravedlivého výsledku řízení je možné dosáhnout postupem pomalejším, méně efektivním. Provozník v tomto případě poukazuje na domlouvání podmínek narovnání mezi obviněným a poškozeným.⁵¹

4.1.3 Překážka věci rozhodnuté

V případě, kdy je úspěšně aplikován odklon v trestním řízení, dochází ke konečnému vyřízení trestní věci. Tento postup tedy neslouží pouze k ulehčení některé fáze v průběhu trestního řízení, nýbrž ve svém důsledku zakládá překážku věci rozhodnuté.

4.1.4 Nenárokovost odklonů

Ačkoliv jsou konkrétní odklony upraveny v hlavě dvacáté trestního řádu, kde jsou stanoveny podmínky pro jejich uplatnění, obviněný ve svém postavení nemá právní nárok, domoci se aplikace odklonu, pokud s tím nesouhlasí příslušný orgán činný v trestním řízení. Obviněný má tedy nárok pouze na běžný průběh trestního řízení, ostatní druhy řízení, které se od standardního řízení odchyľují, jsou na uvážení orgánu činného v trestním řízení. Ten však nemůže u odklonu postupovat bez souhlasu obviněného, jak je uvedeno výše. Zpravidla to v praxi bývají právě orgány činné v trestním řízení, kteří užití odklonů iniciují a kteří by měli být schopni motivovat obviněné ke spolupráci k úspěšnému vyřízení trestní věci.

4.1.5 Omezená aplikovatelnost dle charakteru trestného činu

Pokud si analyzujeme podmínky aplikace jednotlivých odklonů, docházíme ke zjištění, že žádný z nich nelze aplikovat u libovolných trestných činů. Tato podmínka bývá zpravidla uváděna pod souslovím „u méně závažných trestných činů“, což považuji za současné právní úpravy za určení nepřesné a nevyhovující. Tibitanzlová se ve své publikaci drží termínu „skutkové a právní jednoduchosti trestních věcí“ a poukazuje na další názory z teorie, které odklony spojují pouze s přečiny či s vymezením dle výše trestní sazby.⁵² Přes snahu o co nepřiléhavější vymezení definičního znaku mi tyto teze přijdou příliš restriktivní, když jednoduchou analýzou lze dospět k základnímu poznatku, že odklony zkrátka nelze aplikovat u všech trestných činů. V některých případech je totiž vzhledem k charakteru trestné činnosti

⁵¹ PROVAZNÍK, Jan. Odklony v českém trestním řízení - úvahy před možnou rekonstrukcí. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 4, str. 79-85.

⁵² TIBITANZLOVÁ, A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, str. 47-48

zřejmé, že zde nebude možné naplnit základní funkce odklonu. U té nejzávažnější kriminality rozhodně nebude žádoucí postup, který nevede k uplatnění trestní odpovědnosti pachatele. Tento esenciální znak můžeme posléze doplnit určením konkrétního charakteru trestného činu, čímž však opouštíme kategorii esenciálních znaků, platných i pro odklony v širším slova smyslu.

4.2 Doplnující znaky odklonů

Výše uvedené definiční znaky považuji za opravdu důležité a stěžejní pro všechny odklony. U odklonů stricto sensu si však s uvedeným výčtem nevystačíme, a proto cítím potřebu doplnit další znaky, které nejsou typické pro všechny odklony, ale pouze pro některé z nich.

4.2.1 Restorativní justice

Ideje restorativní justice se v rámci aplikace odklonů více či méně projevují v různých směrech v závislosti na konkrétním institutu. Důležité je v první řadě vzbuzení pocitu odpovědnosti u pachatele, který si musí uvědomit, jakou újmu způsobil poškozeným. Nejde tedy jen o klasické vykonání trestu, nýbrž je nutné zapojit obviněného do dialogu s poškozeným za účelem nápravy důsledků trestného činu. Náprava může mít různou formu, od pouhé omluvy až po konkrétní nápravu např. na poškozené věci. Pokud dojde k takovéto nápravě, výsledek působí pozitivně oběma směry, tedy jak vůči poškozeným, tak vůči obviněnému.

U obviněného je cílem zabránit u něj recidivnímu chování, a to cestou uvědomění si konsekvencí svých kriminálních jednání při přímém styku s poškozeným. To může samo o sobě výrazně pomoci při jeho resocializaci s okolím a eliminovat u něj snahu o páčání dalších trestných činů, i když většinou je na to třeba navázat dalším výchovným působením na pachatele.

Výsledek řízení by však měl rovněž reflektovat zájmy poškozeného, které byly kriminálním jednáním narušeny. Poškozený ve většině případů stojí spíše o náhradu škody, materiální či nemateriální, důležitým faktorem je obnova rovnováhy v sociálních vztazích, která byla porušena kriminálním jednáním, spíše než jen o hledání spravedlivého trestu pro pachatele.

Z toho tedy vyplývá, že snaha o vzájemnou součinnost stran má mnoho výhod pro všechny strany řízení, v závislosti na typu spáchané kriminální činnosti a osobním poměrům zúčastněných se však ke škodě všech nedaří tento postup aplikovat častěji, což však nelze vyřešit sebelepší právní úpravou.

4.2.2 Absence vyslovení viny a uložení klasické sankce

Tento prvek je bezesporu velmi důležitým, když více autorů jej dokonce uvádí přímo v rámci definice odklonu jako takového. Vyslovení viny a uložení sankce je totiž naprosto typické pro standardní průběh řízení, jejich absencí se tedy řízení odkloní. Na straně druhé jde rovněž o atribut sporný, jelikož v pohledu na něj se rozcházejí dvě základní pojetí odklonů. Pokud totiž vezmeme do úvahy, že u odklonu nedojde k vyslovení viny a uložení klasické trestní sankce, logicky nelze připustit existenci tzv. odsuzujících odklonů, tedy odklonů, u kterých se uplatňuje trestněprávní odpovědnost osoby obviněné. Tento postoj zastává například Tibitanzlová. Naopak Zůbek ve své publikaci popisuje i odklony odsuzující, mezi které řadí trestní příkaz a dohodu o vině a trestu. Podle mého názoru jde o znak, který se uplatní pouze u odklonu v užším slova smyslu, za který osobně trestní příkaz ani dohodu o vině a trestu nepovažují.

4.2.3 Rozhodující orgán

Dalším charakteristickým znakem, který odlišuje odklon od standardního průběhu trestního řízení, je orgán, který vynáší konečné rozhodnutí. Na rozdíl od běžného řízení může o odklonu rozhodnout i státní zástupce, v čemž lze spatřit snahu o zrychlení a zjednodušení trestního řízení, kdy nemusí proběhnout všechny jeho fáze.

4.3 Odsuzující odklony

Zůstaneme-li u Zůbkova dělení odklonů, první skupinou jsou odklony odsuzující. Mezi tyto odklony je v teorii řazen institut trestního příkazu a dohoda o schválení viny a trestu. Ze samotného názvu plyne, že se jedná o zvláštní způsoby řízení, kdy na základě alternativního postupu v řízení dochází k vynesení rozhodnutí, které má povahu odsuzujícího rozsudku. Základním účelem těchto odsuzujících odklonů je tedy na základě odlišného procesního postupu dojít k cíli trestního řízení rychleji a pokud možno hospodárněji. Tato skutečnost však vybízí k otázce, zda se v tomto případě jedná o odklony v pravém slova smyslu, když výsledek řízení se od klasického trestního procesu příliš neliší. Zde se názory právních teoretiků mohou lišit v návaznosti na různé definice odklonů. Dle Zůbka zmíněný odsuzující rozsudek nebrání zařazení těchto dvou institutů mezi odklony, neboť k odklonu dochází na základě souhlasu

zainteresovaných subjektů včetně obviněného a základním účelem těchto odklonů je především vyšší rychlost a hospodárnost řízení.⁵³ Provazník označuje trestní příkaz za odklon *largo sensu*, jelikož bezesporu splňuje základní znaky odklony, kdy však rovněž dochází k vyslovení viny a uložení klasické trestní sankce, proto jej není možné zařadit mezi odklony *stricto sensu*. Ještě dál jde se svým tvrzením Tibitanzlová, která rozporuje samotnou existenci odsuzujících odklonů, které jsou tradičně mezi odklony řazeny. Podle ní u těchto institutů nedochází k naplnění základních charakteristických znaků odklonů, a proto s jejich zařazením mezi odklony nemůže souhlasit.⁵⁴ Podle mého názoru není název odsuzující odklon oxymóronem, který ze samé podstaty věci není možný. Na druhou stranu je třeba se zamyslet u každého konkrétního případu, zda jsou u konkrétního institutu naplněny skutečně esenciální znaky odklony, o čemž budu pojednávat dále.

4.3.1 Trestní příkaz

Jak již bylo zmíněno výše, trestním příkazem nazýváme rozhodnutí ve věci samé, kterým se rozhoduje o vině a trestu bez nařízení veřejného jednání, pokud je skutkový stav spolehlivě prokázán na základě provedených důkazů. Tento postup je upraven v § 314e, §314f a § 314g tr. řádu a náleží výlučně k řízení před samosoudcem. Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozhodnutí, nelze jím tedy zprostit obžaloby. Trestním příkazem nelze uložit ochranné opatření a i ukládání trestů je značně omezené, lze jím uložit pouze trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu, trest domácího vězení do jednoho roku, trest obecně prospěšných prací, trest zákazu činnosti do pěti let, peněžitý trest, trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, vyhoštění do pěti let, zákaz pobytu do pěti let a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let.⁵⁵ Proti trestnímu příkazu se může odsouzený bránit podáním odporu, což následně vede k nařízení veřejného projednání věci.

S odklony se trestní příkaz spojuje především proto, že ve většině případů vede k významnému zrychlení trestního řízení, které je rovněž vedeno hospodárněji. Dá se říci, že je u trestního příkazu naplněn i další znak odklonů, a to sice souhlas obviněného s tímto postupem. V tomto případě se však jedná pouze o souhlas implicitní, který obviněný vyjadřuje tím, že

⁵³ ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 41

⁵⁴ TIBITANZLOVÁ A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, str. 56-68

⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel. Trestní příkaz. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

proti trestnímu příkazu nepodává odpor, kterým by se trestní příkaz zrušil a ve věci by následně bylo nařízeno hlavní líčení. Samozřejmě lze v některých případech pochybovat, zda jde o souhlas vědomý, nebo se spíše projevuje právní neznalost obviněného. V každém případě se nejedná o klasickou užší kooperaci stran jako u ostatních odklonů, proto je zařazení trestního příkazu mezi odklony poněkud nejisté. Přes námitky ostatních autorů však dle mého názoru trestní příkaz do této kategorie patří, třebaže se vyznačuje značnými odchylkami od ostatních odklonů, výše uvedené esenciální znaky však přesto splňuje a v širším slova smyslu se tedy o odklon skutečně jedná.

4.3.2 Dohoda o vině a trestu

Druhým odklonem odsuzujícím, který do tuzemské právní úpravy pronikl z angloamerického právního systému je dohoda o vině a trestu. Ačkoliv mělo přijetí tohoto institutu mnoho odpůrců, od 1. září 2012 byl zakotven do českého trestního práva. Přijetí předcházely kritické názory, že tento cizí institut do kontinentální právní úpravy nepatří. Někteří vzhledem k značné diskreci státních zástupců a deficitu právní úpravy varovali před ukládáním nepřiměřeně mírných trestů.⁵⁶ Přesto však výhody převážily a k přijetí došlo s inspirací slovenským právním řádem, který inkorporoval dohodu o vině a trestu již v roce 2005.

Dohodu o vině a trestu upravuje § 175a tr. řádu ve fázi sjednání dohody, následné řízení o schválení dohody soudem nalezneme v § 314o-314s tr. řádu. Dohodu o vině a trestu je možné sjednat za splnění více podmínek, kdy: a) výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal; b) tento skutek je trestným činem a spáchal jej obviněný; c) obviněný prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán; d) nejsou důvodné pochybnosti o pravdivosti tvrzení obviněného; e) nutná přítomnost obhájce při sjednávání dohody; f) nejedná se o řízení o zvlášť závažném zločinu nebo o řízení proti uprchlému.

V tomto případě na rozdíl od Tibitanzlové nerozporuji příslušnost dohody o vině a trestu k odklonům, když výše uvedené esenciální znaky zůstávají naplněny. Vedle zmíněných esenciálních znaků odklonu je naplněn i požadavek plynoucí ze zásad restorativní justice, neboť dle § 175a odst. 5 tr. řádu dbá státní zástupce při sjednávání dohody o vině a trestu na zájmy

⁵⁶ Např. LICHNOVSKÝ, V. K otázce ukládání sankcí v rámci dohody o vině a trestu. *Trestní právo*. 2014, č. 3, str. 6

poškozeného. V praxi to může vést k situaci, kdy státní zástupce na základě vyjádření poškozeného odstoupí od sjednání dohody. Při schválení dohody o vině a trestu dochází k uložení trestní sankce, proto se tedy nejedná o odklon v užším slova smyslu. Jelikož však naplňuje základní znaky odklonu, považují ji za odklon *largo sensu*.

4.4 Neodsuzující odklony

Odklony, které Zúbek nazývá rovněž jako odklony od viny a trestu, představují způsob, kterým dochází k rychlejšímu a efektivnějšímu vyřízení některých věcí. Jedná se o věci, ve kterých není zcela nezbytné zjišťovat vinu pachatele a působit na něj uložením trestní sankce. Dochází tím k resocializaci pachatele bez nutnosti stigmatizace formou kriminalizace, která má poté značné důsledky na osobu kriminalizovanou, potažmo i na její okolí. K těmto odklonům se tedy přistupuje v situacích, kdy by v případě odsuzujícího rozsudku byl nejspíše uložen pouze podmíněný trest odnětí svobody s pravděpodobností, že se obviněný ve zkušební lhůtě osvědčí. Stejně jako odklony odsuzující, i tento typ je spojen se součinností obviněného, který musí s tímto postupem souhlasit a dále aktivněji spolupracovat, aby bylo dosaženo účelu odklonu. Zákonodárce tedy formou neodsuzujícího odklonu pozitivně motivuje obviněného vidinou dalšího nestíhání. Klíčovou roli v těchto případech hraje i strach spojený s negativním očekáváním, který motivuje obviněného vyhnout se odsouzení a další stigmatizaci.

Vzhledem k tomu, že u těchto odklonů figuruje vedle obviněného a orgánu činného v trestním řízení i poškozený, není vždy jednoduché vyřešit konflikt, spočívající v odlišném cíli, se kterým vstupují jednotlivé strany do jednání o alternativním vyřízení věci. Proto do těchto jednání může vstoupit mediace, tedy metoda řešení konfliktů, při níž neutrální kvalifikovaná osoba pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání s cílem dosažení spokojenosti s procesem i výsledkem řešení konfliktu.⁵⁷ Mediace v trestním řízení u nás zajišťuje Probační a mediační služba, organizační složka České republiky, spadající pod dohled Ministerstva spravedlnosti, kterou upravuje zákon č. 257/2000 Sb.

⁵⁷ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011, str. 52

4.4.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání upravuje ustanovení § 307 a § 308 tr. řádu. Jedná se o rozhodnutí sui generis, které má dočasný charakter a pouze za splnění stanovených podmínek a následném rozhodnutí o osvědčení obviněného vede v konečném důsledku k zastavení trestního stíhání. „*Jde tedy o dočasné ustoupení od trestního postihu obviněného, a to s perspektivou definitivního zastavení jeho trestního stíhání bez jeho potrestání, pokud vyhoví stanoveným podmínkám a povede ve zkušební době řádný život bez konfliktu se zákonem. Podmíněné zastavení trestního stíhání tak představuje určitou formu mezitímního rozhodnutí, jímž je fakticky odkládáno konečné rozhodnutí ve věci.*“⁵⁸

Základní podmínka aplikace tohoto odklonu spočívá v tom, že je trestní řízení vedené pro přečin. Při posouzení této podmínky je rozhodná právní kvalifikace v době rozhodování orgánu, jelikož právní kvalifikace se v průběhu řízení může změnit. S podmíněným zastavením musí obviněný vždy vyslovit souhlas, který však lze očekávat vzhledem k další kooperaci obviněného. Souhlas naopak není nutný ze strany poškozeného, jehož případné negativní vyjádření není na překážku, pokud státní zástupce neshledá jiné vady, jak vyplývá z ustálené judikatury.⁵⁹ Další podmínkou je doznání obviněného, které musí být procesně použitelné, dobrovolné, úplné a bez výhrad. Obviněný musí rovněž nahradit poškozenému škodu, kterou způsobil. V tomto případě se zpravidla myslí materiální újma, kterou lze vyjádřit v penězích, ačkoliv někteří autoři připouští i náhradu škody morální či jiné.⁶⁰ Pokud trestným činem nevznikla žádná škoda (typicky u pokusu o trestný čin) a náhrada škody tedy není možná, je žádoucí přinejmenším vyjádření obviněného směrem k poškozenému, směřující k nápravě konfliktní situace, či dokonce uskutečnění jejich dohody, aby bylo možné shledat splnění této zákonné podmínky, jak se k této podmínce vyjádřil i Nejvyšší soud.⁶¹ Obdobný postup platí v případě bezdůvodného bohacení na úkor poškozeného. Po splnění výše uvedených podmínek musí státní zástupce či soud, který o podmíněném zastavení rozhoduje, uvážit, zda lze takové opatření považovat za dostatečné vzhledem k osobě obviněného, jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu. Dále je možné vyžadovat splnění fakultativních podmínek uvedených v § 307 odst. 2, kdy se po obviněném vyžaduje slib zdržení se určité činnosti a složení přiměřené částky na účet soudu nebo státního zastupitelství na pomoc obětem trestného činu. V případě

⁵⁸ DRAŠTÍK, A. Trestní řád: komentář. II. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer., 2017. str. 671

⁵⁹ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 7. 1997, sp. zn. 9 To 429/1997

⁶⁰ VANTUCH, P. Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu. Právní rozhledy. 1997, č. 8, str. 396

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 8. 2001, sp. zn. 5 Tz 148/2001

rozhodnutí podle § 307 odst. 2 se mění rámec určení délky zkušební doby a to ze sazby 6 měsíců až 2 let, jak stanovuje § 307 odst. 1 tr. řádu, na 2-5 let. Pokud se obviněný osvědčí, vydá o tom rozhodující orgán rozhodnutí, které má ve spojení s původním podmíněným zastavením trestního stíhání účinky trvalého zastavení trestního stíhání. V opačném případě se v řízení pokračuje, pokud státní zástupce nebo soud nerozhodne o prodloužení zkušební doby.

4.4.2 Narovnání

Dalším neodsuzujícím odklonem je institut narovnání, který upravuje § 309 a násl. tr. řádu. U tohoto procesního postupu se ze všech odklonů nejvíce uplatňuje role poškozeného, který uzavírá dohodu s obviněným, kterou následně schválí státní zástupce či soud v závislosti na aktuální procesní fázi. Toto schválení má za následek zastavení trestního stíhání.

Ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání má narovnání několik shodných znaků, avšak v některých rysech se od něj značně odlišuje. V obou případech je aplikace omezena na řízení o přečinu, k tomuto postupu dochází se souhlasem obviněného, který musí rovněž nahradit způsobenou škodu či vydat bezdůvodné obohacení. Hlavním rozdílem je však role poškozeného, který s obviněným uzavírá dohodu. Bez souhlasu poškozeného tedy není možné schválit narovnání, což může vést k protahování celého procesu, čímž tedy tento institut nabourává jednu ze hlavních charakteristik odklonu. Klade se zde tedy největší důraz na zájem poškozeného, zlepšení jeho situace, která může být vlivem spáchaného trestného činu významně narušena. Tibitanzlová k osobě poškozeného uvádí, že jeho práva podle § 309 a 311 tr. řádu nepřisluší tomu, na koho přešel v případě úmrtí poškozeného nárok na náhradu škody.⁶² Dále ale poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu, který dovodil, že „*došlo-li trestným činem k usmrcení poškozeného, pak jeho pozůstalým může vzniknout samostatný a originální nárok na náhradu škody založený úmrtím poškozeného. V takovém případě se pozůstalí po zemřelém stávají poškozenými ve smyslu § 43 odst. 1 tr. řádu (...) a zároveň jim náleží práva vyplývající z ustanovení § 309 a § 311 tr. řádu o schválení narovnání...*“.⁶³ Dalším rozdílem je fakt, že narovnání lze schválit pouze v případě, kdy byla trestným činem způsobena škoda, jak plyne z judikatury Nejvyššího soudu.⁶⁴ Tím tedy dochází k zúžení okruhu trestných činů, u kterých lze schválit narovnání, čímž se fakticky liší od prvně jmenovaného odklonu. U narovnání se rovněž obviněný nedoznává, nýbrž učiní prohlášení o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Toto

⁶² TIBITANZLOVÁ A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, str. 147-148

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003

prohlášení musí být z logiky věci dobrovolné, vážné a určité. Prohlášení se ale týká pouze skutkových okolností spáchaného trestného činu, nikoliv například právní kvalifikace skutku. Podmínka složení částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestného činu, která u předcházejícího odklonu figuruje jako asperační ustanovení, se uplatní i u narovnání, v tomto případě jde však o postup obligatorní.

Pokud jsou výše uvedené podmínky splněny, rozhodující orgán schválí narovnání za předpokladu, že jde o dostatečné vyřízení věci s ohledem k závažnosti případu, míře narušení veřejného zájmu a osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Lze tedy shrnout, že institut narovnání sdílí některé podobné znaky s podmíněným zastavením trestním stíháním, avšak mnohem více je zde reflektován zájem na zlepšení postavení poškozeného. Rovněž zde není obviněnému stanovena zkušební doba, avšak proces negociace dohody může průběh řízení znatelně prodloužit.

4.4.3 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

V právní úpravě zkráceného přípravného řízení nalezneme v § 179g a násl. tr. řádu institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Vzhledem ke své charakteristice jej nelze nazvat jinak než jako variace podmíněného zastavení trestního stíhání pro zkrácené přípravné řízení. Mezi těmito instituty nalezneme pouze malé rozdíly, principiálně jde o totožné instituty. Státní zástupce zde může rozhodnout o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, pokud se podezřelý k činu doznal, nahradil způsobenou škodu či vydal bezdůvodné obohacení, dal souhlas s podmíněným odložením návrhu na potrestání a s ohledem na osobu obviněného, jeho dosavadní život a okolnosti případu lze takové rozhodnutí považovat za dostačující. Od podmíněného zastavení trestního stíhání se liší především tím, že v tomto ustanovení není explicitně vymezen okruh trestných činů, u kterých je možný tento postup aplikovat. Ten však vyplývá z ustanovení § 179a tr. řádu, které vymezuje obecné podmínky vedení zkráceného přípravného řízení. Jde tedy o trestné činy, o kterých v prvním stupni rozhoduje okresní soud a u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let. Vzhledem k tomu, že u podmíněného zastavení trestního stíhání je hranice stanovena na přečiny, stanovil zákonodárce pro podmíněné odložení návrhu na potrestání okruh nepatrně širší, avšak ne o mnoho. Pro souhlas, doznání a náhradu škody či bezdůvodného obohacení platí u podezřelého totéž, co u podmíněné zastavení trestního stíhání. Stejný postup se uplatní i u fakultativních podmínek podle § 179g odst. 2 tr. řádu. Nejpodstatnější je však rozdíl z hlediska průběhu řízení, neboť o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání rozhoduje pouze státní zástupce. Soud tuto pravomoc mít ani

nemůže, neboť právě případným návrhem na potrestání, které je doručeno příslušnému soudu, je trestní stíhání zahájeno, do té doby figuruje pachatel pouze jako osoba podezřelá. Státní zástupce rovněž rozhodne o tom, zda se podezřelý osvědčil, dále je postup srovnatelný s postupem dle § 308 tr. řádu.

4.4.4 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého je institutem, který upravují § 70 a násl. zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“), v rámci zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. Předchází mu obecná úprava v § 68 ZVSM, která omezuje užití zvláštních způsobů řízení na trestní věci mladistvých, ve kterých je důvodné podezření ze spáchání provinění, mladistvý je připravený nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a odstranit jeho škodlivé následky. Fakultativně je možné vyžadovat rovněž závazek mladistvého k omezujícímu chování za účelem prevence spáchání dalších provinění. Podle § 69 ZSVM lze v řízení proti mladistvému užit vedle odstoupení od trestního stíhání rovněž odklony upravené v trestním řádu, přičemž konkrétně jde o podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání.

Podmínky odstoupení od trestního stíhání stanovuje § 70 ZSVM, podle kterého může soud pro mládež nebo státní zástupce postupovat tímto způsobem v řízení pro provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující tři léta. Vychází se přitom ze sazby stanovené trestním zákoníkem. Ze všech odklonů zde zákon vymezuje okruh trestných činů nejúžeji, což však koresponduje s osobou mladistvého, jako zvláštní kategorií pachatele trestného činu. Dále se vyžaduje absence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého, jestliže trestní stíhání by vzhledem k jeho osobě a povaze provinění nebylo účelné a jehož potrestání není nutné k odvrácení další trestné činnosti. Osobně považuji za nadbytečné stanovení podmínky absence veřejného zájmu vedle neúčelnosti trestního stíhání, když si nedovedu představit situaci, ve které existuje veřejný zájem na trestním stíhání, které však není účelné či naopak.

Jak k odstoupení od trestního stíhání uvádí Tibitanzlová, tento způsob vyřízení věci není vázán na souhlas obviněného, avšak případný zjevný nesouhlas s tímto postupem je nutné zvážit, aby byla věc vyřízena způsobem skutečně vhodným.⁶⁵

⁶⁵ TIBITANZLOVÁ A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, str. 210

5 Dočasné odložení trestního stíhání jako odklon v trestním řízení

V předchozí kapitole jsem stručně představil šest institutů, které jsou nejčastěji řazeny mezi odklony v trestním řízení, ačkoliv odklony odsuzující někteří autoři do této kategorie neřadí. Přesto se však nabízí otázka, zda nenalezneme v českém trestním právu procesním další instituty, o kterých by se dalo říci, že plní funkce odklonu, ačkoliv za něj nejsou považovány.

Zůbek v tomto kontextu odkazuje například na zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu, na které nahlíží obdobně jako na postup dle § 307 tr. řádu. Na zastavení trestního stíhání pro bagatelnost lze podle něj pohlížet buďto jako na “nejranější” formu odklonu, či jej můžeme vnímat jako první v hierarchii odklonů, který se uplatní u těch nejméně významných porušení či ohrožení chráněného zájmu. V podstatě jej tedy řadí mezi odklony v širším slova smyslu.⁶⁶ Palovský má na věc jiný názor, jelikož nespojuje pojem odklonu se zásadou oportunity, která se tímto procesním nástrojem realizuje. Ačkoliv odklony pochází primárně z angloamerického právního systému stejně jako zmíněný princip oportunity, nelze podle něj bez dalšího tvrdit, že odklony vychází z principu oportunity. Oportunitu spojuje s nedostatkem účelnosti, kdy není zájem na potrestání pachatele. Na rozdíl od odklonů, kde tento zájem přetrvává a formální potrestání je v tomto případě nahrazeno jinou alternativou.⁶⁷ K tomuto tvrzení však musím upozornit na právní úpravu odstoupení od trestního stíhání mladistvého podle § 70 ZSVM, podle kterého může dojít k odstoupení od trestního stíhání z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého. V tomto případě je tedy Palovského argumentace vyvrácena zákonným zněním jednoho z odklonů. Osobně se kloním k tomu názoru, že odklony sice primárně nevychází ze zásady oportunity, to však neznamená, že by se v rámci některých konkrétních odklonů nemohla oportunita projevit. V rámci trestního řízení se snaží orgány činné v trestním řízení dojít k výsledku, který bude nejvhodnější v kontextu spravedlnosti, zájmů poškozeného a nápravy pachatele. Účelnost řízení je tudíž třeba zkoumat vždy, a proto s odklony přímo souvisí, ačkoliv mezi stěžejní zásady odklonů patří spíše racionalizace justice a principy restorativní justice. K postupu podle § 172 odst. 2 dodávám, že jej za odklon spíše nepovažuji, ačkoliv sdílí některé charakteristické znaky odklonu. I když obviněný po spáchání činu nahradí škodu, či odstraní jiné škodlivé následky

⁶⁶ ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení a jejich současná i budoucí klasifikace. *Trestněprávní revue*. 2017, č. 3, str. 58

⁶⁷ PALOVSKÝ, Tomáš. {Odklony (v trestním řízení) ve středoevropské srovnávací perspektivě (se zaměřením na Polsko, Slovensko a Českou republiku)} [online]. Brno, 2011 [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/lysp41/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. str. 246

viz. § 172 odst. 2 písm. c), podmínku užší spolupráce stran tím podle mého názoru nenaplnňuje do té míry, aby jej bylo možné za odklon označit.

Do skupiny odklonů zařazuje zastavení trestního stíhání pro neúčelnost i Gajdoš, který jej ve své práci nazývá jako „kvaziodklon“. Jeho pojetí odklonů se však jeví jako značně extenzivní, když mezi odklony řadí další instituty jako například zastavení trestního stíhání pro nedostatek souhlasu poškozeného či upuštění od potrestání.⁶⁸

Při podrobnější analýze právní úpravy lze nalézt další „kvaziodklon“, který má potenciál vzbudit debatu o svém zařazení v systému trestního práva procesního, a to sice dočasné odložení trestního stíhání podle § 159c tr. řádu ve spojení s rozhodnutím o nestíhání podezřelého podle § 159d trestního řádu. Vzhledem k systematické trestního řádu zřejmě nepůsobí jako odklon, avšak jak jeho samotné pojmenování, tak rovněž zařazení ve struktuře trestního řádu působí trochu nešťastně. Jak zmiňuji již v kapitole o současné právní úpravě, toto zvláštní ustanovení dle § 159c tr. řádu bylo zakotveno jako jakási náhražka za zvláštní ustanovení o účinné lítosti ve vztahu k trestným činům podplácení a nepřímého úplatkářství, jejíž úprava byla vypuštěna s přijetím nového trestního zákoníku s účinností od 1. 1. 2010. Vzhledem ke svému účelu však příliš nekoresponduje s předcházejícím ustanovením o dočasném odložení trestního stíhání dle § 159b, když primárním účelem není pouhé překlenutí překážky či jiné situace, která má vždy dočasný charakter. V případě § 159c tr. řádu je primárním cílem postup ve spojení s § 159d tr. řádu, který za splnění zákonných podmínek vyústí v rozhodnutí o nestíhání podezřelého. Tento postup, ač se to tak z hlediska systematiky trestního řádu na první pohled nezdá, skýtá charakteristické znaky podobné odklonu, a proto existuje důvod, proč jej s jednotlivými odklony spojovat.

Je tedy na místě analyzovat, jaké znaky odklonu tento postup splňuje a zda je možné jej do této kategorie zařadit. Právě pro tento účel jsem v předchozí kapitole na základě analýzy odklonů stanovil jejich charakteristické rysy, které budu nyní hledat u výše zmíněného postupu.

V případě podmínky užší spolupráce stran zde není pochyb o naplnění tohoto znaku, neboť podezřelá osoba musí učinit dobrovolně a bez zbytečného odkladu oznámení orgánu činnému v trestním řízení o poskytnutí či slibu úplatku, včetně sdělení skutečností o trestné činnosti toho, kdo o tento úplatek požádal. Rovněž se zavazuje podat v přípravném řízení i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech. Tedy nejen pouhý souhlas, nýbrž další spolupráce obviněného hraje v tomto případě naprosto nezbytnou roli. V této spolupráci

⁶⁸ GAJDOŠ, Radek. *Restorativní justice v České republice* [online]. Brno, 2008 [cit. 2021-10-17]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ufwlf/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. str. 32

logicky nefiguruje osoba poškozená vzhledem k charakteru trestné činnosti, kdy u korupčních trestných činů zpravidla neexistuje poškozená osoba ve smyslu § 43 odst. 1 tr. řádu.

K posouzení naplnění znaku zrychlení či zjednodušení řízení lze přistupovat různými způsoby, neboť trestní řízení nedospěje do fáze, kdy probíhá trestní stíhání a pachatel je tedy v této fázi označován jako osoba podezřelá. Pokud tento postup dospěje do svého požadovaného cíle, trestní stíhání nebude zahájeno, čímž se naplní požadavek zjednodušení řízení, jelikož nebudou realizovány další fáze trestního řízení. Komplikovanější situace nastává z hlediska rychlosti řízení, a to vzhledem k nastaveným podmínkám pro rozhodnutí o nestíhání podezřelého. Především se jedná o požadavek pravomocného ukončení trestního stíhání osoby, která o úplatek požádala, a to včetně uplynutí lhůty pro dovolání a k podání ústavní stížnosti. Této podmínce se věnuji v kapitole třetí, ve které rozvíjím, jak tato právní úprava skýtá prostor pro značné průtahy. Proto tedy tento znak platí jen částečně. Jak však uvádí Tibitanzlová, tuto charakteristiku odklonu nelze přeceňovat, když v některých případech musí rychlost řízení ustoupit zásadě jiné, např. zájmům poškozeného při domlouvání podmínek narovnání.⁶⁹

Pokud jde o podmínku vytvoření překážky věci rozhodnuté, rozhodnutí o dočasném odložení trestního stíhání podle § 159c tr. řádu je z logiky věci pouze dočasné, jedná se jen o opatření. Na to však za splnění zákonných podmínek navazuje rozhodnutí o nestíhání podezřelého podle § 159d tr. řádu, které má charakter konečného rozhodnutí, což vytváří překážku *rei judicata*.

Z hlediska možnosti nároku obviněného na postup podle § 159c a 159d tr. řádu platí oproti ostatním odklonům jiné pravidlo. Postup policejního orgánu podle § 159c tr. řádu je totiž čistě obligatorním. Za splnění stanovených podmínek tedy takto rozhodne bezodkladně, a to za účelem co nejrychlejší reakce na danou situaci. Tento základní znak odklonu tedy naplněn není.

Posledním z kategorie esenciálních znaků odklonu je omezená aplikovatelnost v závislosti na charakteru trestného činu, který spáchal obviněný, respektive podezřelý. I u dočasného odložení trestního stíhání dle § 159c tr. řádu toto omezení platí, ačkoliv diferenční kritérium není stejné jako u ostatních odklonů. O ostatních odklonů se za toto kritérium považuje maximální výše trestní sazby či charakteristika trestného činu dle jeho závažnosti, typicky jde o podmínku řízení o přečinech. V tomto případě dochází k omezení na základě typové příslušnosti trestného činu, a to sice mezi příslušné korupční trestné činy, které jsou vymezeny v § 159c tr. řádu (viz kapitola 3.4.1).

⁶⁹ TIBITANZLOVÁ A.: Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2018, str. 51

Kromě většiny stěžejních znaků však tento postup splňuje i další specifické znaky odklonu. Z hlediska rozhodujícího orgánu se i zde projevuje snaha o zjednodušení řízení, když se rozhodovací pravomoc posouvá na orgány činné v trestním řízení, které mohou rozhodnout o konečném vyřízení věci. Nejde však pouze o státního zástupce, který rozhoduje o nestíhání podezřelého, respektive o tom, že podezřelý nesplnil podmínky dle § 159c odst. 1 tr. řádu. Tomu předchází rozhodnutí policejního orgánu o dočasném odložení trestního stíhání podle § 159c tr. řádu, které má obligatorní charakter, jak uvádím výše.

Při úspěšném uplatnění tohoto institutu rovněž nedochází k vyslovení viny a uložení trestní sankce, což jej spojuje s dalšími neodsuzujícími odklony, u kterých se trestní odpovědnost obviněného neuplatňuje.

Z hlediska zásad restorativní justice je zde velmi omezený prostor pro jejich uplatnění, vzhledem k absenci osoby poškozené ve smyslu § 43 tr. řádu. Přesto však lze najít určité náznaky těchto zásad, především v rámci výpovědi podezřelého směrem k páchané trestné činnosti vlastní, potažmo osoby, která ho o úplatek požádala. V tomto případě dochází k částečné obnově poškozeného vztahu podezřelého vůči společnosti, která v tomto případě vystupuje jako osoba poškozená. Z hlediska působení na pachatele se tedy restorativní justice částečně projevuje i v tomto případě.

5.1 Dočasné odložení trestního stíhání x Podmíněné zastavení trestního stíhání

Pokud bych měl v rámci odklonů vybrat jeden institut, který se k dočasnému odložení trestního stíhání podle § 159c blíží nejvíc, zvolil bych nejspíše podmíněné zastavení trestního stíhání. Ačkoliv se každý uplatňuje v jiné fázi trestního řízení, jejich charakteristiky jsou velmi podobné. Proto mi přijde zvláštní, že ačkoliv jeden je všemi autory za odklon bez jakýchkoliv pochybností označován, o druhém mezi odklony neexistuje téměř žádná zmínka. Důvodem může být také fakt, že § 159c a § 159d tr. řádu byly do českého trestní procesu zařazeny relativně nedávno. Za těchto více jak 5 let však tento postup s odklony nebyl nikterak spojován, pokud nepočítáme nenápadnou zmínku v úvodu diplomové práce Kateřiny Peškové.⁷⁰

Při komparaci obou zmíněných procesních nástrojů lze na první pohled uvést, že jsou oba aplikovány na základě dvoufázového postupu, který vede k vyřízení věci vydáním rozhodnutí

⁷⁰ PEŠKOVÁ, Kateřina. *Dočasné odložení trestního stíhání*. [online]. Praha, 2020. [cit. 2021-09-14]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/121658>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, str. 6.

definitivního charakteru. V první fázi vydává oprávněný orgán rozhodnutí dočasného charakteru, kterým prozatímně upravuje právní postavení podezřelého/obviněného, kdy trestní stíhání obviněného odloží, respektive podmíněně zastaví. V mezidobí, se po této osobě požaduje určitým způsobem jednat (uvést pravdivou výpověď o požadovaných skutečnostech, či doznat se a nahradit škodu). Pokud tento uvedené podmínky splní, rozhodne oprávněný orgán tak, že se osvědčil. V případě § 159d tr. řádu to tak není explicitně vyjádřeno, ale defacto jde o stejný výsledek. Dochází tedy k zastavení trestního stíhání, respektive rozhodnutí o nestíhání podezřelého. V případě, že se obviněný/podezřelý neosvědčil, se proti trestní stíhání zahájí, či se v něm pokračuje.

Rozdíly tedy spočívají především v odlišné fázi trestního řízení, ve kterých se tyto instituty aplikují. S tím souvisí, že u podmíněného zastavení může ve věci rozhodovat i soud, což u dočasného odložení trestního stíhání a následného nestíhání podezřelého neplatí. Drobně se liší rovněž závazky osoby, proti které je trestní řízení vedeno.

Celkově se však jedná o velmi podobné procesní instituty co do podstaty a účelu, které rozlišuje především zařazení v rámci trestního řádu a existence zkušební doby u podmíněného zastavení trestního stíhání.

5.2 Shrnutí

Pokud bych měl nějak shrnout poznatky, ke kterým jsem v rámci analýzy došel, dočasné odložení trestního stíhání ve spojení s rozhodnutím o nestíhání podezřelého splňuje většinu znaků odklonů, přesto však mezi odklony řazeno není. Jedním z důvodů, proč tomu tak je, může být rozdíl v procesní fázi řízení, ve které se aplikují. U ostatních odklonů s výjimkou podmíněného odložení podání návrhu na potrestání se počítá se situací, kdy je trestní stíhání zahájené a z různých důvodů se od běžné cesty odkloní do konkrétní alternativy, která může a nemusí být spojená s určitým působením na obviněného. U dočasného odložení a nestíhání podezřelého však toto neplatí, jedná se o fázi před zahájením trestního stíhání. Dalším rozdílem je fakt, že policejní orgán postupuje při dočasném odložení trestního stíhání obligatorně bez možnosti vlastního uvážení, existuje tedy právní nárok podezřelého na tuto alternativu v trestním řízení. Dále však mnoho rozdílů nenajdeme, podstata i účel jsou ve srovnání s odklony v zásadě podobné, a i když se liší v důvodu použití, směřují víceméně srovnatelným způsobem k podobnému cíli. Přesto však tento postup za odklon v akademické veřejnosti

považován není, což je však pravděpodobně způsobeno nepříliš šťastným pojmenováním a s tím souvisejícím zařazením institutu v rámci systematiky trestního řádu.

Zjednodušeně se dá říci, že se nejedná o odklon, neboť zákonodárce jej mezi odklony nezařadil, ačkoliv označení odklonu v trestním řádu nenajdeme. To se však může v budoucnosti změnit v souvislosti s rekodifikací trestního práva procesního. I když se jedná pouze o problematiku teoretické klasifikace pojmu, rád bych touto prací započal debatu, která by mohla dále vyústit v kvalifikovanější výstup ohledně této problematiky. Náznakem budiž zmínka v stejnojmenné diplomové práci Kateřiny Peškové, která ve svém úvodu poznamenává, že dočasné odložení trestního stíhání může být považováno za odklon v trestním řízení.

Závěr

Diplomová práce pojednává o procesním institutu dočasného odložení trestního stíhání. Tento relativně nový institut je jednou z výjimek ze zásady legality. Upravuje jej § 159b tr. řádu, na nějž navazuje zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání podle § 159c a rozhodnutí o nestíhání podezřelého dle § 159d tr. řádu. V posledních letech prošel tento institut zajímavým vývojem, což byl také důvod, proč jsem si jej vybral jako téma pro svou diplomovou práci. Dalším důvodem byl fakt, že na toto téma nebylo zpracováno mnoho článků či prací, proto jsem jej shledal jako vhodný námět. Cílem této práce je v první řadě stručný výklad o historickém vývoji dočasného odložení trestního řízení, na který navazují kapitolou o současné právní úpravě. Dále analyzuji jednotlivé případy, ve kterých může být dočasné odložení aplikováno. Spolu se zvláštním ustanovením o dočasném odložení trestního stíhání bylo do právního řádu zavedeno rozhodnutí o nestíhání podezřelého, ve kterém nacházím některé problematické aspekty. Vzhledem k charakteru tohoto postupu zde shledávám značnou podobnost s odklony v trestním řízení, proto cítím potřebu tuto kategorii nastínit včetně jejich klasifikace a vymezení základních charakteristických znaků. Posledním cílem je porovnat dočasné odložení trestního stíhání s odklony na základě výše vymezených znaků se snahou odpovědět na otázku, zda se jedná o jeden z odklonů v trestním řízení.

V rámci teoretické části vycházím především z trestního řádu, komentářů a základních učebnic trestního práva procesního. Vzhledem k úzkému zaměření v této části nebylo možné použít více zdrojů. Dočasné odložení trestního stíhání patří mezi výjimky ze zásady legality, když stojí na opačném principu – oportunitě. Ta je typická spíše pro angloamerický právní systém. V současné době dochází k přijímání stále více institutů, které jsou v rozporu se zásadou legality, až se může někdo domnívat, že legalita není stěžejní zásadou českého trestního procesu. Tento názor nesdílím, neboť jednotlivé oportunní instituty často nejsou dostatečně přizpůsobené pro tuzemský právní systém, což vede k tomu, že v praxi nejsou příliš často aplikovány. České trestní právo procesní stojí pevně na základních zásadách, které jsou uvedeny především v § 2 tr. řádu.

Oportunitu spojuje právní teorie s pojmem neúčelnosti trestního stíhání, což je jeden z případů, kdy se dočasné odložení použije, a to v souvislosti se získáním taktické výhody při odhalování organizovaného zločinu u § 159b odst. 1 tr. řádu. O dočasném odložení podle tohoto ustanovení může rozhodnout policejní orgán se souhlasem státního zástupce. Podle § 159b odst. 3 tr. řádu policejní orgán rozhodne o dočasném odložení trestního stíhání osoby, která je dočasně vyňata z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, nebo pokud nebyl dán souhlas

se stíháním oprávněným orgánem. Týká se to tedy nejčastěji poslanců, senátorů a soudců Ústavního soudu, kteří disponují dočasnou trestně-právní imunitou. Tento postup policejního orgánu je obligatorní a nevyžaduje se k němu souhlas příslušného státního zástupce. Dle mého názoru by se podle této úpravy mohlo analogicky postupovat i v případě nedostatku souhlasu poškozené osoby. Ustanovení § 159b odst. 4 tr. řádu upravuje minoritní množinu případů, kdy dochází ke kolizi mezi tím, zda je skutek trestným činem či pouze přestupkem.

V roce 2016 bylo k dočasnému odložení trestního stíhání připojeno zvláštní ustanovení § 159c tr. řádu, které se snaží motivovat k ohlášení vyjmenovaných korupčních trestných činů osoby, které poskytly nebo slíbily úplatek či jiný majetkový prospěch jen proto, že o to byly požádány. Policejní orgán dočasně odloží trestní stíhání těchto osob a za splnění podmínek stanovených v § 159c tr. řádu rozhodne následně státní zástupce o nestíhání podezřelého podle § 159d tr. řádu. Tato úprava navazuje na dřívější institut zvláštní účinné lítosti v korupčních věcech, který nebyl převzat do nového trestního zákoníku platného od 1. 1. 2010. Vzhledem k nastaveným podmínkám však tato současná úprava dostatečně nemotivuje účastníky korupčních trestných činů k jejich ohlašování. Příčinou je především požadavek pravomocného ukončení trestního stíhání, která o úplatek požádala. Oznamovatel se tedy poměrně dlouhou dobu nachází v nejistotě, zda bude v jeho věci rozhodnuto o nestíhání, či nikoliv. Rovněž se v tomto případě stírají hranice právního postavení oznamovatele, který je osobou podezřelou a zároveň má povinnost vypovídat jako svědek. Možným řešením by byla úprava tohoto ustanovení tak, že by za stávajících podmínek pro aplikaci § 159c tr. řádu nedocházelo k dočasnému odložení trestního stíhání a dle zákonného znění by se na oznamovatele vybraných trestných činů hledělo, jako by zmíněným oznámením zanikla jeho trestní odpovědnost, jak navrhuje Hřebíček. Další variantou může být návrat k obměněné verzi účinné lítosti, i když osobně tuto variantu nepodporuji. Současnou právní úpravu považuji za neuspokojivou, o čemž svědčí fakt, že postup podle § 159d tr. řádu nebyl ke dni 7. dubna 2021 ani jednou aplikován, jak vyplývá ze sdělení Ministerstva spravedlnosti ČR. Přinejmenším však považuji za nezbytné zahájit debatu o obměně tohoto ustanovení, na čemž se shodují s dalšími autory.

Kapitola čtvrtá pojednává o odklonech v trestním řízení, tedy o skupině zvláštních způsobů vedení řízení, které jsou upraveny v hlavě dvacáté trestního řádu. Pojem odklonu však trestní řád ani trestní zákoník neznají a v rámci teorie není jednoznačně definován. Pohled autorů se liší především v charakteristice, zda je možné za odklon považovat i postup vedoucí k uplatnění trestní odpovědnosti pachatele. Osobně jsem toho názoru, že odsuzující odklon není oxymórem,

řadím tedy do této kategorie i dohodu o vině a trestu a rovněž trestní příkaz. Ten je však svým pojetím velmi specifický a od ostatních odklonů se nejvíce odlišuje, proto rozumím kritikům, kteří jej za odklon nepovažují.

O odklonech neodsuzujících v teorii zpravidla nejsou spory, do této skupiny řadíme podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Tyto odklony mezi sebou nemají příliš odlišností, projevují se v snahy o zrychlení a zjednodušení trestního řízení a zásady restorativní justice, což však může být v některých případech v rozporu. Podmíněné odložení návrhu na potrestání se liší od ostatních především tím, že se aplikuje u zkráceného přípravného řízení, z čehož plynou rozdíly oproti ostatním odklonům. Odstoupení od trestního stíhání oproti tomu reflektuje fakt, že se aplikuje vůči mladistvému a podmínky stanovuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

Při rešeršní práci k dočasnému odložení trestního stíhání jsem si uvědomil, že zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání podle § 159c tr. řádu sdílí podobné charakteristické rysy právě s odklony, což mě inspirovalo k výzkumné otázce, zda jej lze rovněž považovat za odklon v trestním řízení. Snažil jsem se proto vymezit základní i doplňující znaky odklonu, které jsem následně porovnal s právní úpravou dočasného odložení trestního stíhání, včetně porovnání s některými konkrétními odklony. Došel jsem k závěru, že většinu základních i specifických znaků odklonu skutečně splňuje, jediným hlavním rozdílem je jeho nárokovost oproti odklonům. To je dáno především systematikou trestního řádu, kdy podle mého názoru nevhodně došlo k pojmenování a začlenění tohoto postupu pod dočasné odložení trestního stíhání, které má naprosto odlišnou podstatu. Zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání podle § 159c tr. řádu cílí k ukončení trestní věci postupem podle § 159d tr. řádu, na rozdíl od všech postupů dle § 159b tr. řádu, které mají vždy pouze dočasný charakter a primárním cílem je pouze reakce na současnou situaci. Za předpokladu zařazení tohoto postupu do hlavy dvacáté trestního řádu a fakultativnosti tohoto postupu bychom o tomto postupu bezpochyby hovořili jako o odklonu v trestním řízení.

Uzavírám tedy, že čistě pozitivistickým přístupem není dočasné odložení trestního stíhání odklonem, a to především vzhledem k systematice trestního řádu. Svými charakteristickými rysy však k začlenění mezi odklony vybízí a rozhodně mu nelze upřít, že by mu toto označení slušelo.

Seznam použitých zkratk

GRECO	skupina států proti korupci zřízená Radou Evropy
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
Přestupkový zákon	Zákon č. 250/2016 Sb., <i>o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich</i> , ve znění pozdějších předpisů
Trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., <i>o trestním řízení soudním</i> , ve znění pozdějších předpisů
Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., <i>trestní zákoník</i> , ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., <i>o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže</i> , ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

JELÍNEK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2016, trestní sekce*. Praha: Leges, 2016, Teoretik.

MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Beck, 2007. Právnické učebnice.

CIEŚLAK, Marian. *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*. Warszawa: Paostwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971.

JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018

FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo procesní*. Ostrava: Key Publishing, 2008. Právo (Key Publishing)

ŠÁMAL, P., MUSIL J., a KUČHTA J: *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck)

CEJP, Martin. *Organizovaný zločin v České republice III*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře

DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009, Glosátor

FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019

RIZMAN, S., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. *Trestní právo*. 1996, č. 12.

ZŮBEK, J. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019

TIBITANZLOVÁ, A.: *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní příkaz*. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právnický slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011

2. Seznam použitých internetových zdrojů

BRUNA, Eduard. Problematické aspekty úplatkářských trestných činů 3. část - některé specifické nástroje k jejich odhalování. In: *advokatnidenik.cz* [online]. 24. 3. 2019 [cit. 3. 8. 2021]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/03/24/problematicke-aspekty-uplatkarskych-trestnych-cinu-3-cast-nektere-specificke-nastroje-k-jejich>.

PEŠKOVÁ, Kateřina. *Dočasné odložení trestního stíhání*. [online]. Praha, 2020. [cit. 2021-09-14]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/121658>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta

PALOVSKÝ, Tomáš. {Odklony (v trestním řízení) ve středoevropské srovnávací perspektivě (se zaměřením na Polsko, Slovensko a Českou republiku)} [online]. Brno, 2011 [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/lysp41/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

GAJDOŠ, Radek. *Restorativní justice v České republice* [online]. Brno, 2008 [cit. 2021-10-17]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ufwlf/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb. Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 7. 1997, sp. zn. 9 To 429/1997

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 8. 2001, sp. zn. 5 Tz 148/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní řád

PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*. 2004, s. 315.

Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z 15. 11. 2000

Důvodová zpráva k zákonu č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

SCHRAMHAUSER, Jan. Spolupracující obviněný v boji s organizovaným zločinem, úvaha nad platnou právní úpravou, *Trestně právní revue* 1/2012,

TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Institut spolupracujícího obviněného a základní lidská práva,

HŘEBÍČEK, Václav. Několik poznámek k chystanému institutu dočasného odložení trestního stíhání osoby podezřelé ze spáchání vybraných korupčních trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 5.

Council of Europe. Recommendation No. R (87) 18 of the Committee of Ministers to member States concerning the simplification of criminal justice. Strasbourg: Council of Europe, Committee of Ministers, 1987

RIZMAN, S., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. *Trestní právo*. 1996, č. 12

ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení a jejich současná i budoucí klasifikace. *Trestněprávní revue*. 2017, č. 3.

PROVAZNÍK, Jan. Odklony v českém trestním řízení - úvahy před možnou rekonstrukcí. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 4

Např. LICHNOVSKÝ, V. K otázce ukládání sankcí v rámci dohody o vině a trestu. *Trestní právo*. 2014, č. 3.

VANTUCH, P. Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*. 1997, č. 8.

Dočasné odložení trestního stíhání

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o procesním institutu dočasného odložení trestního stíhání. Tento institut patří mezi jednu z výjimek ze zásady legality, o čemž se zmiňuji na začátku práce. Dále následuje výklad o historickém vývoji institutu, který je v rámci trestního práva relativně nový. Práce dále nabízí analýzu současné právní úpravy dočasného odložení trestního stíhání, které je použitelné v různých situacích, jednotlivé způsoby užití se liší co do účelu. V této kapitole navazuji rovněž výkladem o speciálním ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání spolu s rozhodnutím o nestíhání pachatele, které s ním úzce souvisí. V souvislosti s touto právní úpravou se objevují některé problematické aspekty, které dále rozebírám se snahou nalezení možného řešení. V další části je představena skupina odklonů v trestním řízení, která je vymezena prostřednictvím základních znaků. V této kapitole dále rozdělují odklony podle jejich charakteristických rysů, přičemž jednotlivé odklony jsou stručně popsány. V praktické části je dočasné odložení trestního stíhání srovnáváno s odklony na základě dříve popsaných definičních znaků.

Cílem práce je popsat a analyzovat právní úpravu dočasného odložení trestního stíhání, včetně související úpravy nestíhání podezřelého. Dalším cílem je porovnat jej s podobnými procesními instituty českého trestního práva a zodpovědět výzkumnou otázku, zda je možné jej zařadit mezi odklony v trestním řízení.

Klíčová slova:

Oportunita, procesní nástroj, odklon,

Temporary postponement of criminal procedure

Abstract

The diploma thesis deals with the procedural institute of temporary postponement of criminal procedure. This procedural instrument is one of few exceptions from the principal of legality, which is the topic of the first chapter. The following chapter introduces historical development as this institute is quite new in the Czech criminal law. The following chapter focuses on current regulation of this institute, which can be applied in various situations. There is also a description of specific institute of temporary postponement in this chapter, which is connected to the institute of not pressing the charges against the suspect. This institute brings some problematic aspects for application, which are analysed with a purpose of finding a solution. The following chapter deals with diversions in criminal procedure including the characteristics of this category with each one being briefly described. The practical part of the thesis is dedicated to comparison between temporary postponement and diversions in criminal procedure, based on the definitions and characteristics.

The goal of this thesis is to analyze temporary postponement of criminal procedure and compare it with similar procedural instruments to find out, if it can be described as a diversion in criminal procedure.

Key words:

Opportunity, procedural instrument, diversion